

Љубомир З. ПОПОВИЋ*, ljubomirp@ucg.ac.me

НЕКОЛИКО ПРИЛОГА ИЗ ИСТОРИЈЕ РАДА ДРУШТВА
ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ЦРНЕ ГОРЕ СА СССР
1945–1949.

ABSTRACT: *Several contributions that we publish here come from the press and archival documents, and relate to the work of the Society for Cultural Cooperation of Montenegro with the USSR, which functioned in the period 1945-1949. The headquarters of the Society's management was in Cetinje, and committees were established in all major towns. The Society had Rules of Procedure and a Statute, and was obliged to submit reports on its work to the Society for Cultural Cooperation of Yugoslavia with the USSR, whose headquarters were in Belgrade. The contributions are preceded by an introduction that provides a brief overview of individual activities of the Society in the indicated period, information about which was published in the daily press and magazines. The contributions that we bring can be seen from the wide range of activities of the Society, but also the problems encountered in practical work. The work of the Society was directly affected by the conflict between the Communist Party of Yugoslavia and the Information Bureau, which led to the break in Yugoslav-Soviet relations during 1948-1955, and thus to the cessation of the work of this organization.*

KEYWORDS: *Society for Cultural Cooperation of Montenegro with the USSR, Soviet Union, Yugoslavia, Montenegro, Yugoslav-Soviet relations, Montenegrin-Russian relations, history, culture, cultural work.*

* Аутор је докторанд Филозофског факултета у Београду и виши научни истраживач у Историјском институту Црне Горе. / The author is a doctoral candidate at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade, and a senior research fellow at the Historical Institute of Montenegro.

Увод

Још прије почетка Другог свјетског рата на простору Краљевине Југославије у Београду је, средином 1940. године, било покушаја, извјесног броја угледних јавних радника, научника и привредника, да се оснује друштво пријатеља Совјетског Савеза. Међу најагилнијима били су др Иван Рибар, адвокат и бивши предсједник Народне скупштине, универзитетски професори: др Сениша Станковић, др Ђорђе Тасић и др Сима Милошевић, љекар др Лазар Генчић и други, укупно њих 17 који су потписали пријаву за оснивање овог удружења. Циљ удружења био је „да нашу јавност на објективан начин обавештава о приликама у Совјетском Савезу, да успоставља и одржава пријатељске, привредне, књижевне, уметничке, научне и спортске везе између припадника и установа Совјетског Савеза и наше земље, као и да пропагира упознавање језика, културе и привреде народа Совјетског Савеза код нас“. Међутим, ова иницијатива није наишла на одобравање државних власти.¹ У Београду је 14. јануара 1945. основано Друштво за културну сарадњу Југославије са СССР-ом, са основним задатком „да свим прикладним средствима ради на упознавању земље СССР и на стварању и одржавању културне сарадње између народа ДФЈ и народа СССР.“ Међу оснивачима били су: Родољуб Чолаковић, др Сениша Станковић, Радован Зоговић, Милован Ђилас, Исидора Секулић, Моша Пијаде, др Иван Рибар, Раша Плаовић, Марко Ристић и други. До 31. марта 1945. била су основана друштва за Војводину (20. фебруар), Македонију (11. март) и Србију (18. март), а ускоро и у другим конституентима југословенске федерације, изузев Косова и Метохије. Први конгрес друштва одржан је 5-6. новембра 1946. у Руском дому у Београду. Као главне одлике у раду друштва наводе се његова тематска разноврсност и организациона сложеност. У новембру 1946. број одбора друштва на нивоу Југославије био је 80, а број чланова 15.480.² Потребно је нагласити да је Друштво за културну сарадњу имало, осим појединачних, и тзв. колективно чланство, које су чиниле синдикалне подружнице, и којих је у августу 1947. било 42.452 на нивоу Југославије. Друштво је издавало часопис *Југославија – СССР*, а у периоду новембар 1945 – јун 1949. изашла су 44

¹ *Москва – Србија, Београд – Русија. Документа и материјали. Том 4, Руско-српски односи 1917-1945*, прир. А. Тимофејев, Г. Милорадовић, А. А. Силкин, Москва–Београд 2017, 788-789.

² Опширније: Горан Милорадовић, *Лепота под надзором. Совјетски културни утицаји у Југославији 1945-1955*, Београд 2012, 203, 205, 206; *Москва – Србија, Београд – Русија. Документа и материјали. Том 4, Руско-српски односи 1917-1945*, 797.

броја, највећма са прилозима који су се односили на најразноврсније сегменте живота у првој земљи социјализма, с посебним нагласком на културу. Осим издавања поменутог часописа, било је и активности попут организовања академија, предавања, концерата, књижевних вечери, биоскопских представа, изложби, течајева руског језика. Познати сукоб Југославије са Информационим бироом (Коминформбиро, Информбиро, ИБ), који је наступио 1948. и резултирао прекидом совјетско-југословенских односа, одразио се и на обим активности овог друштва. Током прољећа 1949. његов рад сведен је на минимум, да би 1950. дошло и до формалног укидања. Према ријечима историчара Г. Милорадовића, период функционисања овог друштва, чије су активности, нарочито у почетку, биле више пропагандног карактера, поклапа се са врхунцем политичке и културне сарадње Југославије и Совјетског Савеза током 1945–1949. године.³

У Црној Гори је 25. марта 1945. одржан први састанак 30 представника из свих срезова ради оснивања друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом. Иницијатори су били Блажо Јовановић, повјереник за правду и секретар Народноослободилачког фронта (НОФ), Пуниша Перовић, помоћник повјереника за информације, и Гавро Цемовић, члан Главног одбора НОФ-а. Овај састанак одржан је у присуству мајора Бориса Бороткина, представника Црвене армије. Он је том приликом, како је забиљежено у штампаним, „одржао снажан говор у коме је истакао да је Русија од давнина гајила велику љубав за малу, али храбру Црну Гору“. Главни резултат овог састанка било је формирање акционог одбора у који је ушло 13 чланова. У задатак овом одбору стављено је припремање материјала и, у погодно вријеме, сазивање скупштинне ради израде правила и избора управе.⁴ До новог окупљања овим поводом дошло је 20. маја 1945, када је одржана оснивачка скупштина друштва на Цетињу, у свечаној сали Владине палате (прилог 1).⁵ Скупштину је отворио министар финансија Гојко Гарчевић, а адвокат Новак Милошевић поднио је исцрпан реферат у којем је „изнио културне везе између црногорског и руског народа у прошлости“. О циљеви-

³ Г. Милорадовић, *н. д.*, 208-209, 210, 211, 217.

⁴ Чланови акционог одбора били су: инж. Гавро Цемовић, Пуниша Перовић, Мило Капа, директор гимназије, Цуфо Милошевић, адвокат, Душан Ђурановић, члан Главног одбора НОФ-а, Гојко Гарчевић, повјереник за социјално старање, Периша Вукотић, инжењер, Веселин Чуквас, свештеник, Лидија Јовановић, Ико Мирковић, Милан Божовић, сликар, др Нико Миљанић, предсједник ЦАСНО-а и Милоња Миловић. „Оснивање друштва за културну сарадњу Црне Горе и Боке са Совјетским Савезом“, *Побједа*, 1. април 1945, 6.

⁵ „Данас се оснива на Цетињу Друштво за културну сарадњу Црне Горе и СССР-а“, *Побједа*, 20. мај 1945, 6.

ма Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом говорио је Пуниша Перовић, истакавши да ће оно по броју чланова бити ограничено, и да у њега не улазе сви пријатељи Совјетског Савеза „јер би онда морали да упишемо читав народ“. Биће то друштво, по његовим ријечима, „најактивнијих културних радника“, који ће моћи да остварују зацртане циљеве, а то су на првом мјесту научни радници, књижевници, као и „људи који имају извјесну специјалност у културном раду и уздизању народне културе“. У најкраћем, задатак друштва био је да у народу развија љубав према култури Совјетског Савеза.⁶ За предсједника друштва изабран је Саво Фатић⁷, који се је једно вријеме прије Првог свјетског рата школовао у Русији. Он ће имати прилику да у априлу 1946. борави у Совјетском Савезу, о чему ће касније одржати надахнуто предавање у организацији друштва. На оснивачкој скупштини усвојена су Правила друштва са 24 члана.⁸ Сједиште друштва било је на Цетињу. Сходно усвојеним Правилима, у сваком мјесту у унутрашњости Црне Горе, гдје постоји могућност остваривања друштвеног задатка, може се основати одбор за културну сарадњу са СССР (члан 2). Друштво је имало статус правног лица (члан 4). Како је прецизирано, задатак Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом је „да свим прикладним средствима ради на упознавању СССР и на стварању и одржавању културне сарадње између црногорског народа и народа Савеза Совјетских Социјалистичких Република“ (члан 5), а своје задатке друштво је имало да остварује путем бројних секција: 1) за руски језик и књижевност, као и језике и књижевности осталих народа СССР; 2) за проучавање рада и радништва; 3) за проучавање села и сељаштва; 4) за просвјету; 5) за музику; 6) за ликовну умјетност; 7) за позориште; 8) за урбанизам; 9) за природне науке; 10) за друштвене науке; 11) за право; 12) за социјалне установе и акције; 13) за медицину (хигијену и здравство); 14)

⁶ „Основано је Друштво за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом“, *Побједа*, 27. мај 1945, 6.

⁷ Саво Фатић (1876-1948) школовао се у Русији и Швајцарској, у Женеви је дипломирао правне науке (1911). По повратку у Црну Гору обављао је низ одговорних функција (секретар у Министарству иностраних дјела, судија Окружног суда у Погорици, предсједник Окружног суда у Бару), а изабран је за потпредсједника Велике народне скупштине у Подгорици 1918. године. У периоду 1919-1929. био је судија Великог суда у Подгорици. Послије Другог свјетског рата именован је за првог предсједника Врховног суда и ту функцију обављао је до 14. септембра 1946. Био је полиглота и један од најученијих људи свога времена. Преминуо је у Београду. Čedomir Bogićević, *Istorija crnogorskog sudstva*, Podgorica-Cetinje 2009, 389–390.

⁸ Правила Друштва објављена у: Марина Мартиновић, „Оснивање Друштва црногорско-руског пријатељства и Словенског комитета у Црној Гори иза Другог свјетског рата“, *Словенски гласник*, год. IV-V, бр. 5-6, 2000-2002, 66-71. Ауторка је Правила објавила из приватне библиотеке Риста Ј. Драгићевића.

за привреду; 15) за филм; 16) за физичку културу и 17) за технику (члан 5). Одређено је да осим појединачних чланова („сва физичка лица, која станују на територији федералне јединице Црне Горе“) постоје и колективни чланови: културне, синдикалне, задружне, умјетничке, политичке и друге установе и организације (члан 6). Органи друштва су скупштина, управа, секција, суд части и одбори у унутрашњости (члан 11), док је врховни орган скупштина, која се редовно састаје сваке године (најкасније у мају), по потреби и ванредно (члан 12). Друштво је ступило у јединствену организацију Друштва за културну сарадњу Југославије са СССР, признајући му право руководства, организовања и контроле (члан 22). Из канцеларије друштва је недуго послјије оснивачке скупштине објављено саопштење да ће се од 3. јуна примати пријаве за упис чланова, и то подношењем нарочитог формулара, сваког радног дана, у канцеларији Главног одбора НОФ-а (зграда Црногорске банке) на Цетињу (прилог 2).⁹ Мјесни одбори оснивани су и своје активности спроводили на основу правилника који је донијела Управа Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР, 5. септембра 1945.¹⁰ Они су могли бити оснивани „у свим већим мјестима Црне Горе гдје постоји могућност за остварење друштвених задатака“ (члан 2), и радили су „по директивама управе Друштва“, а у обавези су били да истој подносе мјесечни извјештај о свом раду (члан 4). Одбор се састојао из пленума и ужег одбора, а састав овог последњег чинили су председник, секретар, благајник, библиотекар и још два члана (члан 6). Што се тиче задатака одбора, они су имали обавезу да раде „свим прикладним средствима на упознавању ширих народних слојева са културним тековинама у СССР [...]“.¹¹

⁹ „Из Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 3. јун 1945, 3; „Упис у Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-а“, *Побједа*, 22. јул 1945, 6.

¹⁰ Правилник о организовању мјесних одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР у: Jadranka Selhanović, *Kult Sovjetskog Saveza i Staljina u Crnoj Gori 1945–1948*, Podgorica 2012, 189–190. Сходно захтјевима задате теме ауторка се у својој научној студији у више наврата осврће на рад Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР, у контексту улоге ове организације у одржавању култа прве земље социјализма и њених вођа у првим годинама поратне Црне Горе. J. Selhanović, *n. d.*, 57, 61, 65, 67, 69, 83, 84, 85, 88.

¹¹ Нарочито су били апострофрани следећи задаци: организовање и помагање организовања учења руског језика кроз курсеве, школе и др.; набавка и растурање књига, часописа и новина, као и других публикација које се издају и штампају у СССР, и да сходно могућностима оснује своју библиотеку са читаоником; организовање јавних предавања „из свих области културног живота СССР“; организовање „музичких концерата, позоришних претстава и академија на којима ће се изводити дјела умјетника СССР“; обавеза предлагања управи друштва кандидата „који би дошли у обзир за путовање у СССР ради упознавања или студија земље, живота и рада у СССР“. Цит. према: J. Selhanović, *n. d.*, 190.

До краја 1945. биљеже се прве активности друштва и одбора. Дана 16. септембра 1945. у Црногорском народном позоришту на Цетињу организована је академија. Програм је био мјешовитог карактера: почео је поздравном ријечју предсједника друштва Сава Фатића, затим извођењем совјетске и југословенске химне, предавањем „Културне везе Црне Горе и Русије“ (које је одржао Новак Милошевић), слиједило је извођење композиција Свјешникова, Рахмаџинова, Чајковског..., рецитовање Пушкинове пјесме „Бонапарта и Црногорци“ и друго. Обезбијеђен је био пренос академије путем Радио Цетиња.¹² Прва оснивачка скупштина одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СС-СР-ом одржана је у срезу беранском. Професор Ђоко Пејовић је за ову прилику припремио предавање „Наше културне везе са Русијом у прошлости и садашњости“, а у наставку је изабрана управа друштва за овај срез (прилог 3).¹³

Током 1946. друштво је имало низ активности о којима су саопштаване вијести у штампи. Поводом 22-годишњице смрти В. И. Лењина, друштво је 21. јануара 1946. организовало академију на Цетињу, у присуству великог броја грађана и високих функционера. Главно предавање о Лењину одржао је новинар Михаило Лалић.¹⁴ Следећег мјесеца (23. фебруар) уприличено је предавање „28-годишњица оснивања Црвене армије“. Предавач је био мајор Вељко Милатовић.¹⁵ На Цетињу је 18. јуна 1946, у организацији Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР и Словенског комитета за Црну Гору¹⁶, у згра-

¹² „Приредба Друштва за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом“, *Побједа*, 16. септембар 1945, 6.

¹³ За предсједника Управе Друштва изабран је Јован Ивовић, у то вријеме директор гимназије; за потпредсједника свештеник Радисав Бабовић; на позицији секретара изабран је Радивоје Боричић, који је покривао мјесто шефа Пољопривредног одјељења Среског одбора; библиотекар је био Владимир Мартиновић, професор; док су за чланове изабрани др Ника Лабовић и Милинко Дујовић. „Оснивачка скупштина Друштва за културну сарадњу са СССР-ом у Срезу беранском“, *Побједа*, 6. јануар 1946, 7.

¹⁴ Академији је присуствовао предсједник Владе Блажо Јовановић, министар Владо Лазаревић, начелник ОЗН-е Саво Брковић, генерални секретар Владе Блажо Боровинић, помоћник министра просвјете Андрија Копривица. „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР одржало је у Цетињу предавање у спомен Лењинове смрти“, *Побједа*, 27. јануар 1946, 3.

¹⁵ „Предавање о 28-годишњици оснивања Црвене армије“, *Побједа*, 23. фебруар 1946, 1.

¹⁶ Словенски комитет за Црну Гору основан је на Цетињу 16. марта 1946, у присуству великог броја званичника. За предсједника је изабран Петар Комненић, за потпредсједника Јанко Ђоновић, а за секретара Павле Поповић. М. Мартиновић, „Оснивање Друштва црногорско-руског пријатељства и Словенског комитета у Црној Гори иза Другог свјетског рата“, 65; „Оснивање и задаци Словенског комитета у Црној Гори“, *Побједа*, 24. март 1946, 6.

ди ЦНП-а приређена свечана академија у спомен на десетогодишњицу смрти Максима Горког (прилог 4). О животу и раду највећег пролетерског писца говорио је Вуко Павићевић. Рецитовани су стихови из пјесме у прози М. Горког „Буревјесник“. Сјутрадан је на сцени ЦНП-а изведена његова драма „Васја Жељезнова“.¹⁷ Друштво је 11. августа 1946. у згради Основне школе на Цетињу приредило изложбу „Братство народа СССР-а“, са планом да буде отворена до 22. августа, и да буде приказана у Титограду, Никшићу, Херцег-Новом и другим градовима Црне Горе. За ту прилику је напоменуто да у огромној совјетској држави егзистира око 175 разних етничких група уједињених у савезну државу СССР, те да је СССР „братска заједница народа заснована на добровољној бази“.¹⁸ Делегација Свесавезног друштва за културне везе са иностранством (ВОКС)¹⁹ у саставу: И. И. Анисимов, замјеник предсједника Комитета за умјетност при Министарском савјету СССР, А. А. Вознесенски, стручњак за планирање у привреди, и Н. В. Цицин, иноватор на пољу пољопривредне науке, 13. новембра 1946. боравила је на Цетињу. Дочеку је присуствовао предсједник Владе Блажо Јовановић, а у име друштва делегацију је поздравио Новак Милошевић.²⁰

Настављен је рад на оснивању одбора. У Андријевици је 20. јануара 1946. основан одбор и изабрани његови чланови, уз подсјећање на потребу „уже културне сарадње наших народа са Совјетским Савезом“, што је имало да допринесе „продубљавању наших међусобних односа на културном пољу“. Ово је истакао Милутин Вугделић, предсједник среског одбора Народног фронта.²¹ Овај одбор је организовао акаде-

¹⁷ „Приредбе на Цетињу у спомен десетогодишњице смрти Максима Горког“, *Побједа*, 23. јун 1946, 6.

¹⁸ „Данас се на Цетињу отвара изложба 'Братство народа СССР-а'“, *Побједа*, 11. август 1946, 6; „Изложба 'Братство народа СССР'“, *Побједа*, 18. август 1946, 6.

¹⁹ Свесавезно друштво за културне везе са иностранством (Всесоюзное общество культурной связи с заграницей, скраћено ВОКС) функционисало је у Совјетском Савезу током 1925—1958. Рад ове организације обухватао је упознавање становништва СССР-а са културом земаља страних народа, као и популаризацију културе совјетских народа у иностранству. У остварењу тих циљева ВОКС је сарађивао са друштвима за пријатељство и културне везе са СССР-ом која су постојала у бројним земљама, а подстицао је и стварање нових. Престао је да постоји због организовања Савеза совјетских друштава пријатељства, https://old.bigenc.ru/domestic_history/text/3841960 (25. 5. 2025).

²⁰ У биоскопу „Слобода“ Вознесенски је одржао предавање „Економски развитак Совјетског Савеза“, док је академик Цицин говорио на тему „Успјеси совјетске пољопривреде“. „Делегација ВОКС-а на Цетињу“, *Побједа*, 17. новембар 1946, 3.

²¹ У састав одбора ушли су: предсједник Миливоје Јелић, потпредсједник Станислав Павићевић, секретар Михаило Бакић, благајник Вукосава Анић, библиотекар Нуман Реџепагић и чланови Милан Поповић и др Душан Мандић. „У Андријевици је основан одбор Друштва за културну сарадњу са СССР“, *Побједа*, 27. јануар 1946, 6.

мију у част 28. година од оснивања Црвене армије. Осим главног говора који је одржао Јовица Црвенко, комесар батаљона, рецитоване су пјесме Мајаковског и приказан позоришни комад са тематиком из совјетског партизанског рата.²² И у Улцињу је 12. маја исте године одржана оснивачка скупштина поводом организовања одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР. Да говори о везама народа Црне Горе са Русијом кроз историју био је задужен Андрија Петричевић, секретар среског народног одбора. Новоформирани одбор у овом граду имао је задатак „да народне масе села и града упозна са културним животом Совјетског Савеза и да повеже овај крај културним везама са СССР“.²³ Ускоро је и у Бару основан одбор од 18 чланова, а предавање о црногорско-руским везама припремио је професор Данило Лекић.²⁴

Активности Друштва и одбора током 1947. биле су разноврсне. У Бару је тамошњи одбор 2. фебруара 1947. организовао предавање „Словенски конгрес – одлуке и задаци“, које је одржао Блажо Зец, директор гимназије.²⁵ Дана 21. фебруара колашински одбор одржао је своју прву редовну скупштину, у присуству 31 члана, колико их је било у овом мјесту.²⁶ У Херцег-Новом је почетком априла почео течај руског језика, у тромјесечном трајању, који се одржавао у згради Учитељске школе. За овај курс пријавило се 16 полазника.²⁷ Најављујући одржавање годишње скупштине друштва, која је планирана за април 1947, саопштено је да ова организација све до скоро није имала своје просторије, па је рад био отежан. Тај проблем је ријешен, а формирана је и библиотека друштва са 766 примјерака књига, брошура, часописа из разних области (књижевност, умјетност, архитектура, медицина и др.). Истакнуто је да је Друштво основало одборе у свим мјестима Црне Горе, а да ће се ускоро кренути са прикупљањем чланарине и уписом нових чланова.²⁸ Како

²² *Побједа*, 3. март 1946, 4.

²³ У чланство одбора изабрани су: предсједник Живко Премовић, потпредсједници Алија Расулбеговић и Петар Николић, секретар Блажо Зец, благајник Саво Андоровић, библиотекар Илија Живановић, и као чланови Љубица Стругар и Илија Средановић. „У Улцињу је основан мјесни одбор Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 19. мај 1946, 7.

²⁴ „У Бару је основан одбор Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом“, *Побједа*, 26. мај 1946, 8.

²⁵ „Активност Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР у Бару“, *Побједа*, 16. фебруар 1947, 6.

²⁶ У управу су ушли: Јакша Булатовић, предсједник, Трипко Рашчанин, секретар, Батрић Влаховић као потпредсједник и Милован Кујовић благајник. „Скупштина Одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР у Колашину“, *Побједа*, 5. март 1947, 6.

²⁷ „У Херцеговном је отпочео рад течај руског језика“, *Побједа*, 9. април 1947, 4.

²⁸ Н., „Пред годишњу скупштину друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 30. март 1947, 6.

је и било најављено, годишња скупштина друштва одржана је на Цетињу 27. априла, у присуству делегата одбора из свих срезова, представника владе и појединих министара, заступника Народног фронта, представника синдиката, Народне омладине и АФЖ-а. У име савезног друштва био је присутан Немања Мацаревић. Са скупштине упућени су поздравни телеграми Стаљину, Титу, ВОКС-у, амбасадору СССР-а у Београду А. Ј. Лаврентијеву и централном друштву у Београду. Извјештај о раду у претходном периоду поднио је секретар друштва Јован Вукмановић. У завршном дијелу изабрана је нова управа: председник Божо Љумовић²⁹, Коста Злоковић потпредседник, секретари Ранко Чакић и Анђе Ђурашковић, благајник Милош Бакочевић и библиотекар Мићун Јовановић.³⁰ Наредног мјесеца на Цетињу је основан градски одбор.³¹ У јулу исте године одржана је скупштина среског одбора друштва у Бару, уз пригодно предавање и избор нове управе.³² Током ове године прослављена су два значајна јубилеја: 800-годишњица Москве и 30-годишњица Октобарске револуције. Јубилеј совјетске престонице обиљежен је 18. маја 1947. свечаном академијом на Цетињу, уз присуство представника народних власти, масовних организација и културних установа. Академија је отворена интонирањем совјетске химне, хорским извођењем нумере „Здравствуј Москва“ од А. Лупина, читањем Његошевог писма у којем је описао славу и величину Москве³³, извођењем композиција Рахмањинова, инсценијом „Бородина“ од Љермонтова и дјелова из „Руслана и Људмиле“ М. Глинке, „Пикове даме“ и „Евгенија Оњегина“ од Чајковског. Друштво је овим поводом упутило телеграм

²⁹ Божо Љумовић (1896–1986), политичар, дипломата, револуционар. Један је од оснивача КП Црне Горе, и један од организатора Тринаестојулског устанка. Послије рата амбасадор ФНР Југославије у Пољској (1945–1946), потом председник Владе Црне Горе (1946–1948). Због подршке Резолуцији Информбироа бива искључен из КПЈ и ухапшен, <https://leks.canu.ac.me/web/ldcg.php?OID=2735> (23. 5. 2025).

³⁰ „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 30. април 1947, 7.

³¹ Градским одбором су руководили: председник Драго Вучковић, потпредседник Рајо Лабовић, секретар Вељко Ускоковић, благајник Мишо Јовићевић, библиотекар Милица Латковић и чланови Машан Вукић и Мирко Вујачић. „У Цетињу је одржана скупштина Градског одбора за културну сарадњу са СССР-ом“, *Побједа*, 14. мај 1947, 6.

³² Предавање „Значај Друштва за културну сарадњу са СССР“ одржао је Василије Лукић, а у састав нове управе ушли су: председник Никола Лекић, као потпредседници Петар Вукчевић и Милан Томић, Василије Лукић секретар, и благајник Јосип Костић. „Скупштина одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 19. јул 1947, 6.

³³ Вјероватно се има у виду Његошево писмо Друштву за руску историју и старине, Беч, 1846. године. Петар Петровић Његош, *Писма*, I–III, Београд 1951–1955, III/335–336, 643–644.

ВОКС-у и предсједнику Московског совјета (прилог 8).³⁴ Како је писало у једном чланку насталом поводом овог јубилеја, осам вјекова Москве је требало прослављати поред осталог и због тога што из овог града „зрачи слобода и социјална правда за радни народ читавог свијета и сви слободољубиви народи гледају данас у Москви тврђаву мира“. Додатно, и због нарочитих разлога у које спадају тијесне духовне и културне везе са руским народом у прошлости.³⁵ Поводом јубилеја Велике октобарске социјалистичке револуције, управа друштва је на Цетињу приредила изложбу фотографија „Борба совјетских народа за слободу“, коју је отворио Божо Љумовић, предсједник друштва. Он је нагласио да, иако никаквим техничким средствима није могуће обухватити „величину и оштрину борбе кроз четворогодишњи Отаџбински рат“ и све херојске подвиге Црвене армије, „овом изложбом пружају се могућности нашем народу да види извјесне детаље из херојске борбе вођене за одбрану тековина Великог октобра, за одбрану Совјетске земље“. Она као таква има значај за продубљивање културних веза са совјетским народима, нагласио је Љумовић, и апеловао да се помогне мисији друштва на начин што би се прикупио писани и фото материјал о четворогодишњој борби нашег народа, који би, претходно сабран и сређен у виду изложбе, допринио бољем упознавању совјетских народа о „великим подвизима које је наш народ чинио у ослободилачком рату“.³⁶

Прослави 30-годишњице Октобра придружили су се срески и мјесни одбори. Примјера ради, у барском срезу се, током трајања јубиларног мјесеца, у више наврата, преко конференција и предавања, говорило о Октобарској револуцији, а по сједиштима мјесних одбора и у већим селима овог среза одржана су по три предавања. На сам дан јубилеја, у сали биоскопа „Побједа“ одржана је добро посјећена академија, са неизоставним садржајима попут предавања, а забиљежено је да је на присутне снажан утисак оставила химна Совјетског Савеза „која се у Бару сада први пут чула“, али и стихови пјесника револуције В. Мајаковског. У музичком дијелу програма и рецитацијама учествовали су ученици Ниже реалне гимназије и Средње пољопривредне школе.³⁷

Поткрај 1947, док се припремао план за наредну годину, сумирани су неки резултати и искуства у раду „овога најважнијег културног друштва код нас“, у периоду од оснивања. Како се наводи, друштво

³⁴ „Свечана академија Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР поводом 800. годишњице Москве“, *Побједа*, 21. мај 1947, 6.

³⁵ Р. Ч., „Прослава осамстогодишњице Москве“, *Стварање*, април-мај 1947, 283-284.

³⁶ „На Цетињу је отворена изложба фотографија 'Борба совјетских народа за слободу'“, *Побједа*, 11. новембар 1947, 6.

³⁷ „Прослава тридесетогодишњице Октобарске револуције у Срезу барском“, *Побједа*, 11. новембар 1947, 2.

је све до 1947. „било [...] доста мртво“, рад се одвијао само од случаја до случаја, многи су погрешно схватили улогу и функцију ове организације, свдећи је на репрезентативни карактер, док је практичан рад био потиснут, свдећи се углавном на одржавање неколико сједница управе и организовање двије-три свечане академије годишње. Константовано је да постоји разлика евидентна у односу на велику љубав према СССР-у и његовој култури која је у порасту, с једне стране, и изостанка труда на учењу руског језика, с друге стране. Друштво је током 1947. почело више практично да ради, подијељено је на секције (за приредбе и предавања, литерарна секција, умјетничка, медицинска, техничка и секција за учење руског језика), дошло је до оживљавања рада одбора. Поучени дотадашњим искуством у раду, приликом планирања будућих активности требало је више повести рачуна о реалним могућностима, и у план уносити само оно што се може реализовати постојећим расположивим снагама.³⁸

Управни одбор је баш на дан Лењинове смрти, 21. јануара, донио план рада за прво полугође 1948. Божо Љумовић, предсједник друштва и потпредсједник владе, руководио је сједницом. Константовано је да је током прошле године ова организација активно учествовала у свим формама рада, а посебно је похваљено заузимање на организовању предавања. За прво полугодиште планирано је неколико активности: прослава првог додира помораца из Пераста са руским ученицима, затим одржавање више музичких приредби ради упознавања музичке умјетности Совјетског Савеза, сређивање евиденције и статистике о броју чланства, књижном фонду. Похваљен је рад одбора у Колашину, током претходног периода.³⁹ Током 1948. у штампи је забиљежено неколико активности друштва и одбора на терену. У фебруару је у Котору тамошњи одбор отворио своју читаоницу, која је била снабђевена са око 50 разних руских часописа и неколико новина, а у јануару је отпочео курс за учење руског језика са 26 полазника.⁴⁰ Друштво је у априлу исте године припремило изложбу „Тридесет година земље социјализма“, за коју је владало велико интересовање.⁴¹ Заједно са Словенским комитетом Црне Горе, друштво је вршило припреме за прославу 250. годишњице првих поморских веза Црне Горе са Русијом. Предузете су мјере за

³⁸ „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР у остварењу нових задатака“, *Побједа*, 6. децембар 1947, 6.

³⁹ „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР донијело је план рада за прво полугође 1948 године“, *Побједа*, 24. јануар 1948, 2.

⁴⁰ „У Котору је отворена читаоница одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 26. фебруар 1948, 2.

⁴¹ „Друштво за културну сарадњу Црне Горе и СССР припремило је изложбу „Тридесет година земље социјализма“, *Побједа*, 18. април 1948, 4.

уређење историјских објеката, сакупљање историјских докумената, а родна кућа Мартиновића у Перасту, у којој је бокелски поморац Марко Мартиновић учио руске младиће поморској вјештини, за те потребе је рестаурисана, и планирано је да се у њој отвори музеј до датума свечаности. У биоскопима је за дане прославе планирано приказивање филма „Петар Велики“, као и одржавање предавања по селима и градовима о везама са Русијом.⁴² Како се датум прославе приближавао, опсежне припреме вршене су у Котору, Херцег-Новом и Перасту.⁴³ Централна свечаност одржана је 21. новембра. Присуствовали су представници ЦК КП Црне Горе и Владе Црне Горе (Саво Јоксимовић и Радомир Коматина), представници Земаљског одбора Народног фронта Црне Горе (Вуко Радовић), заступници војске и морнарице. Да отвори свечаност у Перасту пред обновљеном зградом старе поморске школе био је одређен Душан Поповић, предсједник которског одбора за културну сарадњу Црне Горе са СССР. У име Историјског друштва Црне Горе говорио је дон Нико Луковић.⁴⁴ На згради „Наутике“ отворена је спомен-плоча са натписом: „1698. године Марко Мартиновић Пераштанин учио је у овој згради питомце Петра Великог поморској вјештини. Постављено мјесеца новембра 1948. године“. Играло је коло Бокелске морнарице, а у Котору је увече приређена свечана академија.⁴⁵ Поводом овог јубилеја Друштво је издало споменицу *Двјестопедесетогодишњица веза Боке са Русијом*, чији је аутор историчар Јагош Јовановић, тадашњи директор Више педагошке школе. Текст ове публикације завршава се подсјећањем на заједничке жртве југословенских народа са совјетским народом током Другог свјетског рата, и у њему је примјетан одјек актуелног момента у захукталом сукобу југословенског партијског вођства са ИБ-ом: „Братске везе које су створене међу нама, нарочито у току овог Отаџбинског рата, нераскидиве су, и њих ништа не може помутити, упоркос свим клеветатама и интригама, које се у посљедње вријеме шире против наше земље, наше Партије и наших народа“.⁴⁶ У децембру 1948.

⁴² „Словенски комитет Црне Горе донио је план рада за ову годину“, *Побједа*, 6. март 1948, 2; „Припреме за прославу 250-годишњице првих поморских веза наше земље са Русијом“, *Побједа*, 21. август 1948, 2.

⁴³ „У Боки се врше посљедње припреме за прославу 250-годишњице првих поморских веза наше земље с Русијом“, *Побједа*, 17. новембар 1948, 3.

⁴⁴ Током 1947. у *Побједи* је у више наставака објављиван чланак овог истакнутог свештеника, теолога и историчара о историјским везама Боке Которске са Русијом. Уп.: Дон Нико Луковић, „Историске везе Боке Которске с Русијом“, *Побједа*, 27. август 1947, 6-7; 6. септембар 1947, 6-7; 24. септембар 1947, 6-7; 7. новембар 1947, 9.

⁴⁵ Опширније: „Свечано је прослављена 250-годишњица првих поморских веза Боке са Русијом“, *Побједа*, 23. новембар 1948, 3; „Прослава 250-годишњице веза Боке са Русијом“, *Историјски записи*, 9-10/1948.

⁴⁶ Јагош Јовановић, *Двјестопедесетогодишњица веза Боке са Русијом*, Цетиње 1948,

на Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва. Из ЦК КП Црне Горе био је присутан министар просвјете Радомир Коматина, председник Скупштине НР Црне Горе Петар Комненић, представник ВОКС-а у Југославији Н. М. Сурков, као и секретар Главног савеза за културну сарадњу Југославије са СССР Киселички. Секретар Друштва Михаило Чукић поднио је извјештај о досадашњем раду (прилог 7), о финансијском пословању Саво Костић, а Вукоман Џаковић извјештај контролног одбора. Том приликом изабрана је нова управа Друштва: председник Вуко Радовић, потпредседник Нико С. Мартиновић, док су за секретаре изабрани Ратко Ђуровић и Михаило Чукић. Упућени су поздравни телеграми ВОКС-у и Савезном друштву (прилог 8).⁴⁷

Упркос захукталом сукобу на релацији КПЈ – Коминформби-ро, Друштво је за 1949. годину планирало „широку дјелатност на подручју читаве Републике“, што је подразумијевало одржавање концерата совјетске музике, преводилачки рад, размјену културних добара, проучавање црногорско-руских веза у прошлости. Није пропуштено да се укаже на извјесне пропусте у раду појединих одбора, који су „само повремено оживљавали рад“, па су самим тим њихови резултати били незнатни. Посебно је било ријечи о организовању курсева руског језика, који су, иако их је много организовано, давали незадовољавајуће резултате, а многи су и прекинути. Друштво је зато планирало да током 1949. сви одбори организују солидне курсеве, а о потреби за овом врстом активности казано је следеће: „О самом значају руског језика није потребно говорити. Сваки руководицац, јавни радник, умјетник, научник мора бити свјестан да непознавање руског језика не може ничим надокнадити. Кад је ријеч о практичној дјелатности, о умјетности, науци и о свим областима којима се данас човјек интересује, познавање руског језика омогућује свакоме да се упозна са најновијим начином и умјетничким резултатима богатим и провјереним искуством“.⁴⁸ С тим у вези Друштво је намјеравало да на Цетињу организује нижи и виши курс за учење руског језика. Док би нижи курс похађали почетници ради савладавања основних знања, дотле би виши курс посјећивали они кандидати који су већ савладали основна знања овог језика. Курсеви би почели 27. јануара у Музичкој школи (Биљарда), и били су бесплатни. Наглашено је да поред тога што постоји велико интересовање за ове курсеве које прати значајан број пријављених кандидата, за потпунији успјех неоп-

30, 32.

⁴⁷ „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 14. децембар 1948, 2.

⁴⁸ К., „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР организује течајеве за учење руског језика“, *Побједа*, 27. јануар 1949, 2.

ходно је уредно похађање и радна дисциплина. Кандидати који се тога не буду придржавали биће удаљени са курса.⁴⁹ За разлику од осталих републичких друштава, Друштво из Црне Горе централи у Београду није доставило мјесечни извјештај о раду за јануар 1949.⁵⁰ За наредни мјесец Друштво је пријавило да је организована изложба фотографија у Херцег-Новом под називом „31 годишњица Велике октобарске социјалистичке револуције“, од 18. до 20. фебруара.⁵¹ Друштво се поводом кампање ИБ-а против Југославије огласило саопштењем (прилог 9). У резолуцији коју је управа донијела на сједници 6. маја 1949. „поводом клеветничке кампање против наше земље“, каже се да Друштво од појаве Резолуције Информбироа (донијета 28. јуна 1948) „није могло да у потпуности оствари свој план рада, јер се културне конвенције наше државе са земљама народне демократије и СССР примјењују само са наше стране“, и да „партије потписнице Резолуције Информбироа – земље народне демократије и Совјетски Савез – ометају, па и прекидају с нама готово сваку културну сарадњу“. У резолуцији Друштва пружена је подршка КПЈ, Централном комитету и Титу, а Друштво ће као и „сви културни радници Црне Горе и даље [...] популарисати тековине совјетске културе, свјесни да то јача социјалистички фронт у свијету“, али и због тога „јер нас је тако учила и учи наша славна Партија и друг Тито“.⁵² Међутим, због прекида односа Југославије и СССР-а активности Друштва ускоро су прекинуте.

Како се види из извјештаја који овом приликом доносимо (прилог 7), Друштво је своје задатке остваривало преко секција, и то кроз: предавања, изложбе, концерте, приредбе, курсеве за учење руског језика, преводилачки рад и организовањем библиотеке. У периоду за који се извјештај подноси Друштво је најбоље резултате постигло одржавањем предавања и организовањем изложби, док су резултати скромнији када је ријеч о формирању библиотечког фонда и реализовању курса учења руског језика. Како би рад био ефикаснији и успјешнији, у управи друштва постојала је потреба за професионалним секретаром и ангажовањем већег броја техничког особља. Евидентан је био проблем недостатка просторних капацитета за рад читаонице. Планови рада обич-

⁴⁹ Исто; „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР организовало је два течаја за учење руског језика“, *Стварање*, јануар-фебруар 1949, 78-79.

⁵⁰ Архив Југославије (АЈ), фонд 524 Друштво за културну сарадњу Југославија – СССР, фасцикла 61, Извештај о раду Друштва за културну сарадњу Југославије са СССР у јануару 1949 год., 3.

⁵¹ АЈ, 524-61, Извештај о раду Друштва за културну сарадњу Југославије са СССР за месец фебруар 1949 г., 3.

⁵² „Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР донијело је резолуцију поводом клеветничке кампање против наше земље“, *Побједа*, 7. мај 1949, 1.

но су рађени за тромјесечни и полугодишњи период, и упућивани су одборима на терену уз пропратна упутства. Управа је прослеђивала одборима материјале које је добијала од Савезног друштва: изложбе, књиге, часописе, листове. Управа је нека од предавања умножавала и као таква слала одборима, а израђиван је календар значајнијих датума којима је, сходно могућностима, требало посветити пажњу (прилог 5). Примјетна је неуједначеност у раду одбора на терену, који су се и сами суочавали са проблемима приликом реализације планираних активности. Крајем 1948. било је укупно 14 одбора, док је број чланства достигао 2.100 индивидуалних и 22 колективна члана. Напоменуто је да су само одбори у Котору и Херцег-Новом располагали сопственим просторијама. Поједини одбори су били активнији, за разлику од других. Недовољна евиденција и статистика, уз изостанак редовности приликом достављања извјештаја о раду управи Друштва, заједничке су одлике рада одбора у периоду на који се извјештај односи. Одборима је савјетовано да одржавају што чвршћу везу са управом Друштва на Цетињу. Иако због поменог недостатка – неподношења редовних извјештаја од стране појединих одбора – извјештајем није било могуће приказати цјелокупан рад Друштва за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом, овај документ (заједно са осталим прилозима које овдје доносимо) је ипак важно свједочанство о функционисању ове организације, својевремено сматране „најважнијим културним друштвом“ у Црној Гори.

* * *

Прилози

1

Основано је Друштво за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом⁵³

У свечаној дворани Црногорске народне скупштине одржана је оснивачка скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом. Скупштини су присуствовали делегати из свих крајева Црне Горе. Отварајући скупштину, министар финансија у Народној влади Гојко Гарчевић је евоцирао успомену на пале борце и позвао присутне да једним минутом ћутања укажу дужно поштовање свијетлим жртвама борбе. Затим је, по предложеном дневном реду, узео ријеч адвокат Новак Милошевић.

⁵³ *Побједа*, 27. мај 1945, 6.

Милошевић је у исцрпном реферату изнио културне везе између црногорског и руског народа у прошлости. Ови односи су стални још од владике Данила, чије су чувене ријечи: „Ја сам Москов, Москов, Москов – ако само Москов устјехне!“ Отада па до данашњих дана велики руски народ је у свим приликама показивао љубав и наклоност за своју браћу на Балкану, а наши народи су у његовом опстојању, изградњи и моћи, имали снажан ослонац, највећу наду и потпору.

Говорећи о циљевима Друштва, министар просвјете у федералној влади Пуниша Перовић је рекао:

„Наши народи успјели су да направе снажан корак на успостављању културних веза са Совјетским Савезом, тако да смо ми још током овога рата могли да се користимо снагом Совјетског Савеза како на политичком и војничком пољу тако и на културном пољу. Тиме су наши народи отпочели једну нову етапу у свом историјском приближавању руском народу и осталим народима Совјетског Савеза.

Што се тиче руске културе и њеног утицаја на нас, ми знамо да је прије Октобарске револуције руска култура била на једном високом степу. Толстој, Достојевски, Чехов, Пушкин и остали руски писци спадају међу најбоље свјетске књижевнике. И на пољу науке, руска наука дала је значајне и велике резултате. Наравно да је та руска култура и раније врло снажно утицала на све гране наше културе, нарочито на нашу књижевност, тако да се један велики број наших књижевника развијао под директним утицајем руске литературе.

Нова совјетска култура направила је један снажан корак напријед, настављајући да ствара на најбољим традицијама старе руске културе и науке. Под новим друштвеним условима она је имала дивне могућности да се развија и да избије на прво мјесто међу свим културама свијета. Данас, ако погледамо литературу, природне науке, музику, сликарство и друштвене науке – ми ћемо видјети да је совјетска култура превазишла многе западноевропске културе и да данас постаје узор свима народима свијета, свим људима од духа.

Ето са таквом културом, са културом нашег братског Совјетског Савеза ми ћемо да успоставимо тијесне везе и циљ нашега Друштва треба да буде постављање чврстих темеља једне широке сарадње наше Црне Горе и наших културних народа са културом Совјетског Савеза. Треба да подвучемо да ћемо ми, културно прилично заостали – то морамо да признамо – моћи у новим условима наше демократске државе да се брзо користимо огромним богатством совјетске културе и да нашу културу дигнемо на виши, достојнији ниво. Нама је то потребно да би наш народ подигли из мрака, у коме је дуго живио, да би искористили слободу коју смо извојевали у борби за један културни развитак.

Наше Друштво, које ћемо данас основати, по броју чланова је ограничено. У наше Друштво не улазе сви пријатељи, сви они који воле Совјетски Савез, јер би онда морали да упишемо читав народ. Ми ћемо основати друштво најактивнијих културних радника, оних који ће моћи да раде, који ће моћи да остварују циљеве које Друштво поставља. Ту улазе научни радници, књижевници, људи који имају извјесну специјалност у културном раду и уздизању народне културе.“

Послије говора министра Перовића, прочитан је правилник Друштва, па се затим развила плодна дискусија. У дискусији су узели учешћа Миљко Булајић, Павле Миљанић, Радивоје Милошевић, Ристо Радовић, прото Јово Радовић, Радисав Бабовић, Данило Лекић, Нико Мартиновић и други који су дали низ практичних предлога у погледу будућег рада.

Затим се прешло на избор управе и суда части. У управу су ушли: претсједник Саво Фатић, потпретсједници Пуниша Перовић и Гавро Цемовић; секретари Бранко Драшковић, Новак Милошевић и Јован Вукмановић, библиотекар Ристо Драгићевић, благајник Радмила Жижић и чланови управе Павле Миљанић, Веселин Чуквас и Владо Божовић. У суд части су ушли: Гојко Гарчевић, Ристо Радовић и Милоје Добрашиновић.

У име нове управе захвалио се присутним претсједник Саво Фатић који је у свом говору изнио велики значај руске културе у развоју и одбрани човјечанске културе.

На крају су упућени телеграми маршалу Совјетског Савеза Стаљину и претсједнику Савезне владе демократске федеративне Југославије, маршалу Титу.

2

Обавјештења о упису чланова у Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР, јун-јул 1945.

Из Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР⁵⁴

Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР, са сједиштем на Цетињу, прима од данас, 3 јуна, пријаве за упис чланова. Пријаве се подnose на нарочитом формулару, који се добија у друштвеним просторијама (канцеларије Главног одбора НОФ-а зграда Црногорске банке), и то сваког радног дана [од] 5 [до] 7 сати послје п[о]дне. Овдје ће се заинтересовани упознати и са Правилима Друштва.

Из канцеларије Друштва

⁵⁴ *Побједа*, 3. јун 1945, 3.

Упис у Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-а⁵⁵

Упис у Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом врши се свакога дана од 16 до 19 сати у просторијама Друштва (палата Црногорске банке).

Она лица којима су раније достављени позиви са пријавама, треба попуњене пријаве да поврате што прије Секретаријату, како би могле поједине секције Друштва да отпочну са радом.

3

Информација објављена у штампи о оснивању првог одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом у Беранама

Оснивачка скупштина Друштва за културну сарадњу са СССР-ом у Срезу беранском⁵⁶

У Беранама је одржана прва оснивачка скупштина одбора Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом. Скупштину је отворио Миљан Томичић, који је у кратком говору изнио значај и улогу Друштва на продубљавању братских односа са народима Совјетског Савеза. Професор Ђоко Пејовић одржао је предавање: „Наше културне везе са Русијом у прошлости и садашњости“. Потом је извршен избор управе Друштва. За претсједника је изабран Јован Ивовић, директор гимназије; за потпредсједника Радисав Бабовић, свештеник; за секретара Радивоје Боричић, шеф Пољопривредног одјељења Среског одбора; за благајника Десанка Раичевић, наставница Гимназије; за библиотекара Владимир Мартиновић, професор; а за чланове: д-р Ника Лабовић и Милинко Дујовић.

4

Извод из директиве Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору од 1. јуна 1946. о обиљежавању 10-годишњице смрти Максима Горког у чему је учествовало и Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом

ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ КПЈ

за Црну Гору

Број 227

Цетиње 1 јун 1946 г.

⁵⁵ *Побједа*, 22. јул 1945, 6.

⁵⁶ *Побједа*, 6. јануар 1946, 7.

СРЕСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Свима

Драги другови,

I

Десетогодишњицу смрти највећег пролетерског књижевника Максима Горког, која пада 18 јуна ове године, треба организовати тако, да буде истовремено и прослава радног народа наше земље и прослава наших државних и друштвено-просветних установа.

Да би се остварио овај задатак, треба предузети следеће:

1/ У свим већим и мањим варошима, и гдје је то год могућно, треба одржати јавне академије или предавања посвећена Максиму Горком. Програм треба да буде: предавање, читање из једног дјела Горког и, гдје може, нека погодна музичка тачка. За предавање ангажовати неког од истакнутих просветних радника или професора књижевности.

2/ У предузећима и фабрикама такође одржати предавања на синдикалним скуповима. И за ово ангажовати познате просветне раднике или професоре књижевности.

Академије и предавања биће одржана и по свим школама о чему је изд[а]то упуство од стране Министарства просвете свим подручним органима и просветно-културним установама. Такође је у том упуству наглашено да државне просветне установе помогну свим осталим организацијама у припремању и извођењу програма, нарочито у погледу предавача.

3/ Наши дописници треба да забиљеже све академије и предавања која буду одржана и доставе дописе о томе „Побједи”.

4/ Пошто је вјероватно да ће у неким мјестима бити по двије или више академија или предавања, то се иста могу одржати не само 18, већ и 19 и 20 јуна, гдје то буде потреба изискивала.

5/ У Цетињу 18 јуна у вече народно позориште даће један позоришни комад од Горкога. Прије комада одржаће се уводно предавање о Горкоме. Преко дана, или сјутрадан 19 јуна, биће приређена свечана академија. Друштво књижевника, Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом и Словенски комитет Црне Горе одржаће свечане сасанке посвећене Горком.

Остале просветно-културне организације, као и школе, поступиће као и у осталим мјестима.⁵⁷

(...)

⁵⁷ Државни архив Црне Горе – Архивски одсјек за историју радничког покрета Подгорица, фонд Централни комитет Савеза комуниста Црне Горе, фасцикла 3 за 1946.

5

Календар датума културно-политичке историје СССР-а који је прослијеђен одборима Друштва на терену у циљу организовања пригодних активности у поводу истих⁵⁸

Наука

јануар

23 – 1755 основан московски универзитет

фебруар

2 – 1907 умро Д. И. Менделјев генијални руски научник хемичар. Открио периодични закон хемијских елемената. Родио се 1834.

20 – 1819 основан Петроградски универзитет

24 – 1856 умро Н. И. Лобачевски, велики руски математичар. Родио се 1793.

27 – 1936. умро И. П. Павлов велики физиолог. Рођен 1849.

март

17 – 1857 родио се А. Н. Бах знаменити научник – хемичар оснивач биолошке хемије у СССР академик лауреат Стаљ. [инове] награде

17 – 1921 умро Н. Е. Жуковски знаменити руски научник у области теориске механике и аеродинамике „отац руске авијације“. Рођен 1847

23 – 1876 руски електромеханичар П. Н. Јаблочков пронашао патент електричне лампе.

април

15 – 1765 умро М. В. Ломоносов руски научник, рођен 1711.

19 – 1939 умро И. М. Губкин познати совјетски геолог, академик. Рођен 1871.

28 – 1920 умро К. А. Тимирјазев научник револуционар. Рођен 1843.

⁵⁸ Архив Историјског института Црне Горе (АИИЦГ), фасцикла 199, План рада Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР. Документ је у рукопису, без означеног датума. Вјероватно да је представљао нацрт за програм који је послат одборима. У рукопису није интервенисано, осим што су дате неопходне напомене тамо гдје смо сматрали да је то неопходно.

мај

- 7 – 1895 пронађен први радио–пријемник А. С. Попов
13 – 1865 отворен Одески универзитет
14 – 1904 умро Ф. А. Бредихин руски астроном директор Пулко-
вске опсерваторије. Рођен 1831.
15 – 1845 рођен И. И. Мечников генијални руски биолог. Умро
1916.
15 – 1936 отворен у Москви Централни музеј Лењина.
30 – 1918 умро Г. В. Плеханов велики руски филозоф. Рођен
1856.

јун

- 7 – 1935 умро И. В. Мичурин совјетски биолог. Рођен 1855.

јул

- 1 – 1862 отворена у Москви државна библиотека. Сада Држ.
биб. Лењина.

септембар

- 26 – 1935 умро П. К. Козлов знаменити совјетски истраживач
путник и научник. Рођен 1863.

октобар

- 1 – 1845 основан Географски институт у Русији⁵⁹

новембар

- 23 – 1725 основана Академија наука у Петрограду

Позориштејануар

- 15 – 1795 родио се А. С. Грибоједов чувени руски драматичар.
Умро 1829.

април

- 25 – 1943 умро В. И. Немировић – Демченко познати драмски
писац. Рођен 1859.

⁵⁹ Могуће да се има у виду Руско географско друштво (каније названо Императорско руско географско друштво) које је основано у Санкт Петербургу 6/18. августа 1845. године по налогу цара Николаја I Романова, док је 1. октобра одржан први састанак оснивача Друштва. <https://istoria.rgo.ru/history.html> (датум приступа 20. 5. 2025).

јун

14 – 1886 умро А. Н. Островски познати руски драматург. Рођен 1823.

август

11 – 1938 умро К. С. Станиславски оснивач МХАТ⁶⁰-а

септембар

10 – 1756 отворено у Петрограду руско позориште.

октобар

26 – 1898. основан МХАТ Горког

Штампа

13-I-1703 изашао први број првог руског листа под Петром Великим

28-IV-1563 Иван Фјодоров отпочео рад у првој штампарији у Москви

5 маја – дан большевичке штампе

5 маја 1912 у Петровграду изашао први број болш. листа „Правда“

24-XII-1900 изашао први број Лењинове „Искре“

Историја

30-I-1920 Црвена Армија ослободила Царицин од бјелогардејаца

4-I-1879 организован „Сјеверни савез руских радника“, једна од првих револ. орган. радничке класе у Русији.

18-I-1912 шеста сверуска (прашка) конференција РСд.р.п.

21-I-1924 умро Лењин

22-I-1924 дан сјећања на Лењина и 9-I-1905

4-II-1881 родио се Ворошилов

8-II-1725 умро Петар I

23-II- дан Црвене Армије и Црвене флоте

26-II-1896 рођен Жданов

17-III-1926 умро А. А. Брусилов – руски војсковођа

27-III-1922 отпочео једанаести Конгрес РКП(б) на којем је по предлогу Лењина изабран Стаљин за генер. секретара РКП(б)

⁶⁰ Московский художественный академический театр (МХАТ).

- 5-IV-1242 војска Александра Невског потукла Њемце на Чудском језеру
- 13-IV-1904 погинуо С. О. Макаров талентовани руски флотоводац
- 15-IV-1944 умро армиски генерал Н. Ф. Ватутин, вјерни син бољш. партије један од бољих руководиоца Црвене Армије
- 16-IV-1917 Лењин се вратио из емиграције у Петроград
- 17-IV-1917 –II– на састанку бољшевика објавио „Априлске тезе“
- 22-IV-1880 рођен Лењин
- 25-IV-1905 III Конгрес РСДРП празник рада
- 6-V-1888 рођен Н. Н. Бурденко, академик, главни хирург Црв. Армије лауреат Стаљинове награде, генерал-пуковник медиц. службеник
- 18-V-1800 умро А. В. Суворов велики руски восковођа
- 27-V-1703 основан Петроград
- 20-VI-1937 херој СССР Чкалов, Бајдуков и Бељаков прелетјели Москва, сјеверни пол САД
- 22-VI-1941 вјероломни напад Њемачке на СССР
- 27-VI-1905 побуна на крстарици Потемкин
- 12-VII-1855 погинуо адмирал Нахимов, херој одбране Севастопоља
- 22-VII- Дан Црвене морнарице
- 5-VIII-1895умро Фридрих Енгелс⁶¹
- 6-VIII-1657–II– Богдан Хмељницки велики украјински војсковођа и државник
- 18-VIII- Дан совјетске авијације
- 30-VIII-1935 отпочео стахановски покрет
- 5-IX-1919 погинуо Чапајев
- 7-IX-1812 борба код Бородина
- 16-IX-1745 рођен М. И. Кутузов руски војсковођа
- 28-IX-1773 почела сељачка буна под Пугачова
- 1-X-1938 изашао кратки курс СКП(б)
- 19-X-1943 Московска конференција
- 20-X-1944 ослобођен Београд
- 2-XI-1942 одлуком президијума врховног совјета ССР устављена изваредна комисија за испитивање њемачко-фашистичких злочина и њихових сарадника
- 7-XI- Дан Октобарске револуције

⁶¹ Прецртано у оригиналу.

- 16-XI- објављена Декларација права народа Русије
 20-XI-1875 рођен М. И. Калињин⁶²
 28-XI-1820 –II– Фридрих Енгелс⁶³
 28-XI-1943 Техеранска конференција
 29-XI-1941 погинула партизанка Зоја Космодемјанскаја
 1-XII-1934 убијен Киров⁶⁴
 5-XII Дан Стаљиновог Устава
 15-XII-1938 погинуо авијатичар Чкалов
 21-XII-1879 рођен Стаљин⁶⁵

Књижевност

- 8-I-1878 умро велики руски пјесник Н. А. Некрасов
 9-II-1881 –II– Ф. Б. Достојевски⁶⁶
 10-II-1837 –II– А. С. Пушкин
 13-II-1769 рођен баснописац Крилов
 28-II-1846 родио се пјесник Џамбул Џабајев
 19-III-1925 умро Н. Нариманов, азербејџански писац-револуцио-
 нар
 22-III-1820 родио се познати руски писац А. Ф. Писемски⁶⁷
 23-III-1923 умро познати арменски пјесник Ованес Тумањан

⁶² Михаил Иванович Калињин (1875–1946), совјетски државник и политичар, родио се 7/19. новембра. Учесник је револуционарног покрета од 1896, од 1903. бољшевик. Члан Политбироа ЦК Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) од 1926. Од 1938. био је председник Президијума Врховног совјета СССР, https://old.bigenc.ru/domestic_history/text/2035763 (20. 5. 2025).

⁶³ Прецртано у оригиналу.

⁶⁴ У вријеме када је убијен, Сергеј Миронович Киров био је, поред осталог, члан Политбироа (од 1930) и секретар ЦК СКП(б). Убио га је у Смољном, у сједишту лењинградских бољшевика, Л. В. Николајев, бивши радник Лењинградског обласног комитета и члан партије. О контроверзама које су пратиле и даље прате овај случај в. О. Hlevnjuk, *Staljin. Život jednog vođe*, Beograd 2021, 191–198.

⁶⁵ На основу истраживања једног од водећих савремених руских историчара, Олега Хлевњука, тачан датум Стаљиновог рођења је 6. децембар 1878, како се наводи у матичној књизи цркве у Горију. Међутим, према званичној совјетској верзији он је рођен 1879. Стаљин је своју 50-годишњицу прославио 21. децембра 1929, па је тај датум ушао у књиге и енциклопедије. Узроке ових промјена историчари нису могли да објасне, осим тога што је „Стаљин (је) 1920. године одлучио да постане годину дана 'млађи'“. Oleg Hlevnjuk, *n. d.*, 31.

⁶⁶ Требало би да стоји Ф. М. Достојевски.

⁶⁷ Што се тиче датума рођења Алексеја Писемског постоје два податка: 10/22. март 1820, и 11/23. март 1821. године. Уп.: В. А. Мысляков, „Писемский Алексей Феофилактович“, *Русские писатели 1800-1917. Биографический словарь*, том 4, гл. ред. П. А. Николаев, Москва 1999, стр. 622, https://imwerden.de/pdf/russkie_pisateli_1800-1917_tom4_1999_text.pdf (24. 5. 2025).

- 24-III-1877 родио се совјецки писац А. С. Новиков – Прибој (лауреат Стаљинове награде)
 1-IV-1939 умро А. С. Макаренко совјецки педагог и писац
 6-IV-1902 –II– Г. И. Успенски руски писац
 14-IV-1930 –II– Владимир Мајаковски
 24-IV-1852 –II– В. А. Жуковски руски пјесник
 26-IV-1856 –II– П. Ј. Чаадајев руски писац
 10-V-1889 –II– М. Е. Салтиков-Шчедрин
 9-VI-1848 –II– В. Г. Бјелински
 18-VI-1936 –II– Максим Горки
 20-VII-1816–II– пјесник Г. Р. Державин
 27-VII-1841–II– погинуо М. Ј. Љермонтов
 17-VII-1934 први конгрес књижевника у Москви
 3-IX-1883 умро И. С. Тургенев
 24-IX-1802 –II– А. Н. Радишчев велики руски књижевник–револуционар
 27-IX-1891 –II– И. А. Гончаров –II– –II– –II–
 29-IX-1904 рођен Н. А. Островски совјетски писац
 10-XI-1842 умро велики руски пјесник В. А. Кољцов⁶⁸
 20-XI-1910 –II– Лав Н. Толстој
 29-XI-1861 –II– Н. А. Доброљубов
 28-X-1861 –II– руски пјесник Никитин
 29-X-1889 –II– –II– књижевник Чернишевски

Сликаство и архитектура

јануар

- 7-1885 родио се И. И. Бродски савремени руски умј. Умро 1939.

март

- 19-1916 умро В. И. Сурков, велики руски умјетник. Рођен 1848.
 20.-1898 умро И. И. Шишкин, знаменити руски умјетник-пејзажист. Рођен 1831.

април

- 13-1904 погинуо В. В. Верешчагин, познати руски сликар. Рођен 1842.

⁶⁸ Требало би да стоји А.[лексеј] В.[асиљевич] Кољцов.

мај

- 2.-1900 умро И. К. Ајвазовски, познати руски сликар-морнар.
Рођен 1817.

јун

- 17-1765 основан државни музеј Ермитаж у Петрограду

август

- 13-1799 умро В. И. Баженов, велики руски архитект

септембар

- 29-1930 умро И. Е. Рјепин, велики руски умјетник. Рођен 1844.

октобар

- 18-1942 умро М. В. Нестеров, велики руски умјетник академик
рођен 1862. Лауреат Стаљинове награде.

новембар

- 15-1764 у Петрограду основана Академија умјетности.

Музика

фебруар

- 15-1857 умро М. И. Глинка. Рођен 1804

март

- 28-1881 умро М. П. Мусоргски, знаменити руски композитор.
Рођен 1839.
28.-1943 умро С. В. Рахманинов, руски музичар и композитор.
Рођен 1873.

мај

- 7-1840 родио се П. И. Чајковски, композитор. Умро 1893.

јун

- 21-1908 умро Н. А. Римски-Корсаков композитор

септембар

- 20-1862 основан државни конзерваторијум у Петрограду

Разно

15 јула Дан фискултуре
5 августа Дан жељезничара

6**Извјештај о раду Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР за период април-јун 1947.**

ДРУШТВО ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ
ЦРНЕ ГОРЕ СА СССР

Број 88

Цетиње, 23-VII- 1947 г.

ДРУШТВУ ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ЈУГОСЛАВИЈЕ СА СССР⁶⁹
Б Е О Г Р А Д

У вези вашег акта од 17. IV ове године достављамо вам тражене податке.

- Ад. 1. Ово Друштво на дан 31.III.1947 год имало је 13 одбора од којих су 7 потпуно неактивни.
- Ад. 2. У времену од 1.IV.1947 до 30.VI.1947 г.⁷⁰ основан је један одбор (Цетиње).
- Ад. 3. На дан 31.III.1947 год. ово Друштво имало је индивидуалних чланова 516, колективних није било.
- Ад. 4. На дан 30.VI. о.г. ово Друштво имало је 661 индивидуална члана и 8 колективних.
- Ад. 5. У времену од 1.IV. до 30.VI.о.г. су одбори у унутрашњости одржали 13 предавања, двије приредбе и три академије.
- Ад. 6. Курсеви руског језика били су организовани у Херцеговном, Колашину, Бијелом Пољу и Даниловграду. Према подацима на курс се пријавило у Бијелом Пољу 50, а редовно је похађало 25, у Даниловграду 35, из осталих одбора [нема] података.
- Ад. 7. Материјал који добија ово друштво недовољан је, тако да се не може организовати ни централна библиотека Друштва, а камо ли библиотеке или читаонице по одборима. Сем тога часописи не долазе редовно тако да се не може ни један часопис компле-

⁶⁹ Архив Југославије (АЈ), фонд 524, Друштво за културну сарадњу Југославија – СССР, фасцикла 11, Разна нераспоређена архива, 1947. година.

⁷⁰ Тако пише у оригиналу документа. Вјероватно се мисли на 30. VI 1947. године.

тирати за 1946 годину, као што се то види из приложеног пописа. Као примјери могу се навести часописи „Пропагандист” у 1945 години послато је 20 бројева, у 1946 – 4, а у 1947 – ниједан; „Совјетска књига” у 1946 год. свега 3 броја, а у 1947 ниједан; „Бољшевик” од 1945 недостају бројеви 1, 9, до 13, 14, 15 и 16 и од броја 22 напријед; у 1946 недостају бројеви од 1 до 7, бр.9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, и од броја 18 напријед, а у 1947 примљен је свега један број. „Советскоје государство и право” у 1947 години није примљен ни један број; исто тако прекинуто је слање часописа „Мировоје хозјајство”.

Ад. 8. Да би ово Друштво могло успјешно развити своју дјелатност нужно је да се литература шаље редовно и уз назнаку врсте и броја примјерака а не као што се практиковало да се путем поште доставља један пакет са слиједећом садржином:

1. књига и брошура егземплара	171
2. часописа	68

итд. или уопште без ознаке броја примјерака.

Овакав начин слања пошилака онемогућава вођење контроле и евиденције.

Да се илустровани часописи и поједине публикације часописа, као нпр. „Бољшевик”, „Пропагандист”, педагошки и др., дјечја литература, нарочито забавна са сликама, белетристика, предавања и реферати шаљу у више примјерака, како би ово Друштво могло снабдјети тим материјалом све одборе у унутрашњости. Сем тога исто тако треба слати у више примјерака ноте за хорске пјесме, за инструменталну музику, како би се на Цетињу и унутрашњости, гдје постоје хорови и гласба, могли одржавати концерти.

Да би се могао развити научни рад потребно је да се редовно достављају научни часописи и научне књиге, бар по један примјерак за цетињску библиотеку. Као посебно ово Друштво интересује литература која се односи на поморство, риболов, рибарске задруге, гајење јужне културе, јужног воћа, као лимуна, поморанце, смокава и др., затим маслина а у вези тога и прерада уља, пиринча, памука и др. – као и пчеларство.

Као посебан проблем поставља се питање уџбеника руског језика и то не само у оквиру курсева него и ван њих. Напомиње се да су поједини одбори припремили све за отварање курсева руског језика, али само услед помањкања уџбеника курсеви нијесу могли отпочети са радом. С обзиром да у Црној Гори са руским језиком располаже мали број другова било би корис-

но да се што већи број предавања и реферата као и чланака, нарочито који се односе на привреду, шаљу у преводу. Напомиње се такође да се из правне науке скоро ништа не шаље јер часопис „Совјетскоје государство%[,] за ову годину није достављен. Такође је познато да је изашла књига „Теорија доказа” од Вишинског⁷¹, која интересује наше правнике. Међутим, та књига није достављена овом Друштву.

Пошто ово Друштво не располаже са довољним материјалним средствима било би пожељно, да буде ослобођено бар у давању доприноса централном Друштву у Београду или да времена на вријеме добије новчану помоћ за одржавање читаоница и курса.

Народно позориште на Цетињу унијело је у свој репертоар слиједеће совјетске комаде:

1. „Руско питање” од Симонова
2. „Дан одмора” од Катајева
3. „Млада Гарда” од Фадјејева
4. „Непријатељи” од Горког
5. „Побједници” од Чирикова
6. „Без кривице криви” од Островског
7. „Ана Карењина” од Толстоја.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За СЕКРЕТАРА⁷²

П.[от]ПРЕТСЈЕДНИК⁷³,

⁷¹ Вјероватно се мисли на књигу: А. Я. Вышинский, *Теория судебных доказательств в советском праве*, Москва, 1941. Њено друго, допуњено и прерађено, издање појавило се 1946. године. Наредне године аутор је за ово дјело добио Стаљинову награду. В. А. Томсинов, „«Нестареющая книга», ее основные идеи и научное значение [«Теория судебных доказательств в советском праве» А. Я. Вышинского]“, *Законодательство*, № 12, 2023, стр. 79-86, № 1, 2024, стр. 87-94, № 2, 2024, 86-94, http://www.tomsinov.com/IOGP/tomsinov_v.a-teorija_sudebnykh_dokazatelstv_a.ja_v.pdf (17.05.2025). Књига је преведена и објављена у Југославији: А. Ј. Вишински, *Теорија судских доказа у совјетском праву*, прев. Бранимир М. Јанковић, Научна књига, Београд 1948.

⁷² Потпис доста нечитак, вјероватно је у питању Анђа Ђурашковић. Она је 27. априла 1947. изабрана за једног од секретара Друштва, заједно са Ранком Чакићем. Уп.: „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 30. април 1947, 7.

⁷³ Вјероватно Коста Злоковић. За потпредсједника Друштва изабран 27. априла 1947. Уп.: „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 30. април 1947, 7.

Напомена:

У прилогу вам достављамо списак часописа и њихових бројева које имамо у библиотеци из чега ћете видјети што нам све недостаје да набројене часописе комплетирамо.

7

Извјештај о раду Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР за период 27. април 1947 – 12. децембар 1948.

ИЗВЈЕШТАЈ

Друштва за културну сарадњу Црне Горе и Совјетског Савеза о раду за вријеме од 27 априла 1947 године до 12 децембра 1948 године⁷⁴

Другови и другарице,

Статутом Савезног друштва и статутом Друштва за културну сарадњу Црне Горе и Совјетског Савеза одређене су смјернице рада наше организације. Те су смјернице одобрене на Другом Конгресу Друштва за културну сарадњу Југославије и СССР.⁷⁵ Њима су и постављени задаци који се састоје у упознавању нашег народа са свим културним тековинама совјетских народа. Ми смо, дакле, према овоме имали задатак да популаришемо совјетску књижевност, совјетску науку, совјетску музику, совјетски филм као и све успјехе које су постигли совјетски народи кроз све вријеме, нарочито успјехе постигнуте кроз период изградње социјализма.

Колико смо нашим радом успјели у остварењу ових задатака, видјеће се из Извјештаја о нашем раду.

Наш извјештај обухвата период рада Друштва од прошле Годишње скупштине до данас. Анализом свих наших настојања, залагања и уложеног труда, покушаћемо да изнесемо колико смо успјели у извршењу свих задатака које смо имали да ријешимо. Исто тако, ми ћемо се осврнути и на све оне пропусте и слабости којих је, без сумње, морало бити, и било их је. Ми то требамо учинити, јер се на грешкама учи онај који је у стању да их увиди и потом да их, као такве, отклони замјењујући их правилним радом.

⁷⁴ АЈ, 524-61.

⁷⁵ Одржан 6. и 7. марта 1948. у Београду. Предсједник нове Управе Друштва постао је Маријан Стилиновић, [https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%A4%D0%9D%D0%A0%D0%88_%D0%B8_%D0%9A%D0%9F%D0%88_%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%82_1948_](https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%A4%D0%9D%D0%A0%D0%88_%D0%B8_%D0%9A%D0%9F%D0%88_%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%82_1948_.). (20. 5. 2025).

Управа друштва, која је изабрана на последњој Годишњој скупштини, остваривала је своје задатке уз помоћ секција, које су биле унутар саме Управе, и одбора на терену.

Одмах после свог избора Управа Друштва је израдила свој План рада. План рада је рађен за тромјесечја и полугођа. Све Планове Управа је достављала одборима на терену. Да би План рада био што правилније донесен као и извршаван од стране одбора, Управа је уз планове давала и упутства, како би план био доношен према приликама и могућностима остварења на терену одбора. Како одбори нијесу имали тачну евиденцију свога чланства, то су им, у том погледу, дата упутства како да изврше контролу свога чланства. Исто тако дата су им упутства о уписивању колективних чланова. Ради правилног распореда материјалних средстава Управа Друштва је пружила помоћ одборима на тај начин што им је доставила упутства за састав буџета. О правилном вођењу библиотеке, такође, одборима су дата упутства. Све изложбе које је Управа Друштва добијала од Савезног Друштва, достављала је одборима како би их и они излагали. Листове, књиге и часописе које нам је слало Савезно Друштво, редовно смо слали одборима. Управа је на вријеме израдила календар значајних датума, па је и њега послала одборима.

Приредбе и предавања

Уз сарадњу секције Управа Друштва је организовала већи број предавања, академија, изложби и концерата. Има и знатан број предавања која је Управа умножавала и слала одборима.

Организована су и одржана, поред осталих, и ова предавања: Живот и рад Лењина. Предавање је одржано поводом годишњице његове смрти. Поводом годишњице рођења Генералисимуса Стаљина одржано је предавање о његовом животу и раду. У част тридесет година Октобарске револуције одржано је предавање са темом: Тридесет година земље социјализма. Осим ових предавања одржана су и ова предавања: Дванаест година Стаљинског устава, Укидање смртне казне у Совјетском Савезу, Утисци с пута по СССР, Систем станбено-комуналног газдинства у Совјетском Савезу, О Мајаковском и др. Запажено је да су сва ова предавања имала видан успјех, а број посјетилаца је износио преко 1600 лица.

Приређене су академије поводом 800 годишњица Москве, затим и академија поводом годишњице дана смрти великог критичара В. Бјелинског и у част Тридесетогодишњице Октобарске револуције. Све три академије су потпуно успјеле.

Да би се одборима по питању предавања указала што већа помоћ и помогло у остварењу задатака по питању предавања и академија, Уп-

рава је умножавала један број предавања и слала им та предавања. Између осталих, одборима су послата и ова предавања. Тридесет година земље социјализма, Систем станбено-комуналног газдинства у СССР, Армија социјалистичке државе, Ослободилачка улога Црвене армије и Живот и рад Лењина.

Управа је организовала два концерта совјетске и наше музике. Један концерат је одржан у Цетињу, а други у Титограду. Концерти су имали добар успјех, а нарочито онај у Титограду. Осим ових концерата, приређена су још три за градитеље Омладинске пруге Никшић–Титоград. Сви концерти су имали велики успјех. Све изложбе добијене од Савезног Друштва, Управа је излагала у Цетињу. Тако су изложене ове изложбе: Борба совјетских народа за слободу, 30 година земље социјализма и Тридесет и прва годишњица Октобарске револуције. Све три изложбе је посјетило преко 2450 посјетилаца, а са истих је било 5200 динара прихода.

У 1948 години навршило се је 250 година првих поморских веза Боке с Русијом. За прославу ове 250 годишњице Управа Друштва је указивала сталну и пуну помоћ око припреме за прославу Одборима Друштва у Котору и Херцеговном. Ради проналажења историског материјала и предмета музејске вриједности у вези са овом прославом, био је образован актив. Овај актив је задатке који су му постављени у потпуности извршио. Друштво је три члана овога актива, од 6 колико је актив имао, наградио са укупном сумом од 6000 шест хиљада динара. Прикупљени историски материјал који је био у вези са овим првим поморским везама Боке с Русијом, својевремено смо доставили Савезном Друштву, а преко њега, ВОКС-у. У вези са овом значајном годишњицом Управа Друштва је организовала рестаурацију старе зграде „Наутике” у Перасту, у којој су држата предавања из поморске вјештине руским поморцима. Идејну скицу рестаурације „Наутике” израдило је Друштво инжењера НРЦГ, као помажући члан Друштва. Зграда „Наутике” је рестаурирана и [у] њој су смјештене ствари музејске вриједности у вези ове прославе.

Сама прослава је изведена 21 новембра у Перасту и Котору. Том приликом у Перасту је отворен музеј, који је смјештен у „Наутици” и на овој згради је откривена спомен плоча. У Перасту је тога дана одржан реферат: Поморске везе Боке са Русијом, а у Перасту и Котору приређени концерти. Прослави су присуствовали представници Владе НРЦГ, Централног комитета КП за Црну Гору, претставници друштвених организација и грађанство.

У вези са овом прославом желимо нагласити да је композитор Тобас компоновао увертиру „Бокешка ноћ”, која је овом пригодом извође-

на, а капелник Багатели је за ову прославу инструментирао за дувачки оркестар чувену симфонију Чајковско[г] „1812”, која је изведена на концерту у Котору.

Преводилачки рад

Управа Друштва имала је за задатак да с руског језика преводи чланке за наше дневне листове ПОБЈЕДУ, ОМЛАДИНСКИ ПОКРЕТ, као и за часопис СТВАРАЊЕ. Тако је преведено осам чланака и два предавања. Између ових чланака и предавања поменућемо само ова: Бољшевичка принципијелност, Осам стотина [година] Москве, Задачи савремене књижевне критике и др.

Издавачка дјелатност

Друштво је издало двије брошуре. Брошуру „Тридесет година земље социјализма[,] издало је у 3000 примјерака, а брошуру „Двјестопедесет година поморских веза Боке с Русијом”, коју смо издали на дан прославе ове годишњице, у 2000 примјерака.

Чланци за штампу

Управа Друштва је настојала да се преко наше штампе објављују чланци о Совјетском Савезу, совјетској књижевности, науци, филму и другом. Ми овдје не би смо могли набројати све оне чланке које је у вези са овим објавила наша штампа за ово вријеме. Но ми ћемо, између многих осталих, поменути оне које су објавили часопис СТВАРАЊЕ и лист ПОБЈЕДА. Тако су у „Стварању” објављени, међу осталим, и ови чланци: Значај Великог октобра, Октобарска револуција и колонијално питање, Октобарска револуција и образовање, Задачи књижевне критике, Стогодишњица смрти великог руског критичара Бјелинског, и други. Такође, поменућемо да је ПОБЈЕДА донијела чланке: Лењин, творац Совјетске државе, Снага и моћ Совјетске државе и друге.

Курсеви руског језика

Управа Друштва је више пута издавала одборима упутства по питању организовања курсева руског језика. Оваквих курсева било је оформљено код свих оних одбора код којих су постојале могућности. Свима курсевима Управа Друштва је послала уџбенике руског језика за све курсисте, али рад ових курсева није задовољио, јер се број слуша-

лаца често смањивао, услед презапослености слушалаца другим дужностима.

Библиотека

Библиотека Друштва има 889 књига, 703 брошуре, 143 разна часописа, комплете новина ПРАВДА и ИЗВЈЕСТИЈА. Из библиотеке је узето на читање 1456 књига, а исту је посјетило 1014 посјетиоца.

Послали смо одборима 158 књига, 273 брошуре, 1850 разних часописа. Исто тако послали смо им 4100 комада брошура на српском језику. Све новине на руском језику, које смо добијали, слали смо их одборима у више примјерака. Брошуре које је превело Савезно друштво били смо послали градитељима Омладинске пруге Никшић–Титоград. Од Друштва за културну сарадњу Србије и СССР добили смо на поклон извјестан број књига. За 1949 годину поручили смо књиге и часописе. Исто тако друштво је поручило и преводе оних књига које има у својој библиотеци на руском језику.

Чланство

Број чланства наших организација кретао се је за ово вријеме до 2100 индивидуалних и 22 колективна члана. Колективни чланови су синдикалне подружнице. Управа Друштва учланила је за помажуће чланове ове организације и удружења: Фискултурни савез НРЦГ, Главни одбор инвалида НРЦГ, Удружење љекара НРЦГ, Земаљско вијеће Н. О., Удружење инжењера НРЦГ, Главни одбор АФЖ за Црну Гору, Историјско друштво НРЦГ, Новинарско удружење НРЦГ.

Рад одбора

У нашем Извјештају обухватићемо рад наших одбора поименично. У Извјештај ће ући они подаци с којима располажемо из извјештаја самих одбора. Како од многих одбора нијесмо добили извјештаје за све вријеме рада, а има одбора од којих нијесмо никако добијали извјештаје, или смо добили само два или три, то овај извјештај, разумљиво је, неће бити потпун. Због ових разлога биће потребно да се на овој Скупштини у потпуности продискутује рад наших одбора како би смо на тај начин дошли до мјера да се недостаци отклоне.

Одбори Друштва постоје у свим среским мјестима, као и у варошици Улцињу. Према овоме имамо 14 одбора.

Прелазимо на рад одбора.

Одбор у Котору

Овај одбор је најактивнији у свом раду. Има библиотеку са 130 комада књига и своје просторије. Организовао је и одржао ова предавања: О Мичурину, Укидање смртне казне у СССР, О Мајаковском и О Суворову.

Одбор је приредио три академије и то академију поводом 800 година Москве, затим поводом 800 годишњице Октобарске револуције⁷⁶ и поводом дана Црвене армије. Све су академије имале велики успјех.

Одбор је приредио и изложбе слика: 30 година земље социјализма и Борба совјетских народа за слободу.

Организовао је курс руског језика и у изучавању је увео систем такмичења са ђацима Поморског техникума⁷⁷. Курс је био приступачан и ђацима школа у мјесту који су имали слабе оцјене из руског језика.

У прослави 250 годишњице поморских веза Боке с Русијом, одбор је узео активног учешћа о прикупљању историских докумената о овим везама, као и прикупљању предмета музејске вриједности и организацији саме прославе.

Потребно је нагласити овдје да је ово једини одбор који нам је редовно достављао мјесечне извјештаје на вријеме као и одговарао на сва наша тражења.

Одбор у Херцеговном

Овај одбор је организовао двије успјеле академије и то једну поводом 800 годишњице Москве, а другу поводом дана Црвене армије. Приредио је и три изложбе слика од којих и изложбу слика Борба совјетских народа за слободу. Све три изложбе посјетило је 1252 посјетиоца. Одржао је предавање О значају културне сарадње са СССР. Организовао је курс руског језика.

На отом терену подао је 200 комада књига за 3044 динара.

Прије извјесног времена добио је просторије.

Одбор у Никшићу

Овај одбор је одржао низ предавања која су била добро посјећена и успјела. Између осталих, одбор је одржао и ова предавања: О Бјелин-

⁷⁶ Требало би да се ради о прослави 30-годишњице Октобарске револуције а не 800-годишњице, како се наводи у документу.

⁷⁷ У питању је данашња Средња поморска школа у Котору, која је од 1947. до 1952. носила назив „Поморски техникум“, www.pomorskakotor.com/o-skoli/istorijat/ (17.05.2025).

ском, поводом стогодишњице његове смрти, којему је присуствовало 350 слушалаца, О животу и раду Лењина, са 500 посјетилаца, О 800 годишњици Москве, О животу и раду Стаљина, Значај културне сарадње Црне Горе са СССР и сва три предавања посјетило је 1280 лица. Осим овога Одбор је одржао 16 разних предавања синдикалним подружницама. Ова предавања је слушало 1200 особа укупно. Организовао је поводом годишњице Црвене армије академију. Академији је присуствовало 520 лица. Исто тако поводом дана Црвене армије Одбор је одржао успјелу академију. Приредио је изложбу слика: 30 година земље социјализма. Изложбу је посјетило 775 лица, а прихода од исте је било 2055 динара.

Одбор је организовао курс руског језика, али је имао мало успјеха услед презапослености курсиста.

У библиотеци одбора има 165 књига.

Одбор у Бару

Овај одбор је одржао ова предавања: О совјетској култури, које је посјетило 220 особа. Предавање је умножено у 12 примјерака и исто прочитано у разним мјестима на терену одбора. Исто тако одбор је одржао предавање поводом годишњице смрти Лењина. Предавање је посјетило 230 лица. И ово је предавање било умножено у 23 примјерка и прочитано у свим селима на терену одбора. Поводом годишњице оснивања Црвене армије, одржана је академија са предавањем о Црвеној армији. Академији је присуствовало 400 лица. Предавање, које је одржано на овој академији, умножено је у 22 примјерка и прочитано у свим селима. Осим ових предавања, Одбор је одржао и предавање о теми: Истинска и лажна демократија. Одбор је организовао курс руског језика.

Одбор у Бијелом Пољу

Овај одбор је приредио један концерт и једно предавање са темом 800 година Москве. Никакве друге податке о свом раду није нам доставио.

Одбор у Титиграду

Овај одбор је приредио изложбу: 30 година земље социјализма. Изложба је врло успјела, а посјетило је 2100 лица. Приходи са ове изложбе износили су 6850 динара. Одбор је организовао три академије и то поводом: 800 годишњице Москве, Дана Октобарске револуције и

Рођендана генералисимуса Стаљина. Све три академије су имале врло-добар успјех. Ни овај одбор нам није доставио друге податке о раду, а Извјештаје нам нередовно доставља.

Одбор у Цетињу

Овај одбор организовао је изложбу слика: 30 година земље социјализма. Исто тако је организовао и два курса за изучавање руског језика. Одбор је одржао предавање са темом: Лик партизана по роману ПОРАЗ од Фадејева⁷⁸. Других података о свом раду није нам доставио.

Одбор у Андријевици

Одбор је одржао два предавања и то: Шта је Октобарска револуција донијела радничкој класи и О значају Октобарске револуције. Одбор има библиотеку са 72 књиге. Са другим подацима не располажемо, јер нам је за 1948 годину послао свега један извјештај.

Одбор у Беранама

Овај одбор је организовао три академије. Једну академију поводом 800 годишњице Москве друго поводом дана Октобарске револуције и трећу поводом дана Лењинове смрти. Затим одбор је одржао ова предавања: 30 година земље социјализма, О Достојевском, Максим Горки, његов живот и рад, Пушкин, отац руске књижевности. Три последња предавања посјетило је 620 особа. Предавање „30 година земље социјализма” Одбор је умножио и организовао те се одржао и у селима на његовом терену. Организовао је курс за изучавање руског језика.

Одбор у Даниловграду

Одбор је приредио академије: Поводом 800 годишњице Москве, и поводом годишњице дана смрти Лењинове. Ове академије су биле добро посјећене и добро успјеле. Одбор је организовао предавање О Петогодишњем плану СССР. Исто тако био је организован курс за изучавање руског језика.

Других података о раду овога одбора немамо, јер нам извјештаје нередовно доставља.

⁷⁸ А. А. Фадејев, *Разгром*, Москва, 1927. Прво издање овог романа на српскохрватском језику: А. А. Фадејев, *Пораз*, прев. са руског Видо Латковић, Култура, Београд–Загреб, 1947.

Одбор у Шавнику

Овај одбор одржао је свега два предавања, која је посјетило 450 лица. Од прошле годишње скупштине па до данас послао нам је свега два Извјештаја, па према томе о његовом раду немамо никаквих других података.

Одбор у Улцињу

Одбор је одржао три предавања. Сва три предавања је посјетило 450 лица. Других података о раду овога одбора немамо, јер смо од истог за сво вријеме добили само један извјештај.

Одбор у Пљевљима

Управа Друштва нема никаквих података о раду овога одбора, јер исти нам није доставио ниједан извјештај.

Одбор у Колашину

Рад у овога одбора у почетку био је активан. Тако одбор одржао је ова предавања: Систем комуналног газдинства у СССР, О Лењину, Народно просвећивање у СССР, Привредни развитак од револуције до данас у СССР, О Колхозима, Значај национализације привредних предузећа, О држави, Питање живота у свјетлости совјетске науке, 800 година Москве, Значај културне сарадње са Совјетским Савезом и О Стаљину. Одбор је организовао и курс за изучавање руског језика. Овдје треба нарочито истаћи да су курсевима обухваћени били и чланови општеобразовних течајева. Исто тако одбор је организовао курсеве руског језика у пионирским организацијама. Рад овог одбора био је врло активан до конца 1947 године. Од тада нередовно нам шаље своје извјештаје.

Има своју библиотеку са 60 књига као и већи број претплатника на часописе Југославија – СССР.

Из овога извјештаја се види да је Друштво за културну сарадњу Црне Горе и Совјетског Савеза остваривало своје задатке преко следећих облика рада: предавања, изложби, концерата, приредаба, курсева за изучавање руског језика, преводилачке дјелатности и библиотеком.

Најбоље резултате Друштво је постигло путем одржавања предавања и приказивањем изложби, а мање путем библиотека и курсева за

изучавање руског језика. Сви ови облици су могући, али за њихово остваривање потребно је да Управа Друштва посвети више пажње организационом учвршћењу одбора.

Досадашњи рад Друштва, у правцу учвршћивања одбора, развијао се само путем давања упутстава, а изузетно обиласком чланова Управе Друштва. Овај начин рада показао се недовољан и зато се намеће као потреба да се уведе системацко пружање помоћи одборима, а нарочито путем обилазака и повременим сазивању секретара одбора на заједничко савјетовање.

С друге стране Управа Друштва није имала професионалног секретара, а о[д] службеника имала је само једно техничко лице које је било намијењено пословима библиотеке, дочим је обављало и друге техничке послове.

Јасно је да рад у Друштву без професионалног, или бар полу професионалног секретара, и са већим бројем техничког особља, не може се успјешно развијати.

Рад библиотеке неминовно изискује потребу просторија, а наше Друштво још се није довољно побринуло за просторије у којима би се могла смјестити читаоница.

Из извјештаја се види да само одбор[и] у Котору и Херцеговном имају своје просторије. Намеће се потреба да и остали одбори прибаве просторије за себе.

Исто тако се може забиљежити као пропуст недовољна упорност у раду око рада курсева у изучавању руског језика. И поред објективних тешкоћа као што су недостатак стручњака и друго, са бољом организацијом и већом упорношћу могли би се постићи бољи резултати.

Организациони пут којим је ово Друштво ишло, а на име, стварањем четири секције, које су се развиле у савјетодавне и помажуће органе Секретаријата Друштва, који је био главни иницијатор и преко којег су се остваривали постављени задаци, сматрамо да је био правилан и, убудуће, треба да се развија истим путем.

У погледу рада одбора намеће се закључак из овог извјештаја да се код неких тај рад одвијао боље, а код неких слабије. Али једно што је заједничко свима, то је недовољна евиденција и статистика. Исто тако заједничко им је то што на вријеме и уредно не достављају потребне извјештаје. Овај недостатак у раду нашег одбора има за посљедицу да је немогућ[е] дати потпун увид над њиховим радом, анализирати и уопштити позитивне и негативне стране њиховог рада.

Баш због овог недостатка, неподношења извјештаја, ми нијесмо могли да прикажемо цјелокупан рад Друштва, а убијеђени смо да је учињено више него што смо у извјештају приказали. Зато је потребно у

своме раду учинити прелом, тако да сви одбори који до д[а]нас нијесу одржали годишњу скупштину, одмах, по повратку исту одрже. Нове управе да саставе план рада за 1949 годину и приступе систематском извршавању свих задатака које планом поставе. Да би им Управа Друштва могла указивати помоћ у њиховом раду, нужно је да одржавају што чвршћу везу са Управом Друштва на Цетињу.

Овим начинима рада ми ћемо још више упознати наше народе са оним што је [што су] совјетски народи уопштуо [учинили, постигли] после 31 године изградње социјализма и тиме још више продубити и учврстити културне везе између нашег народа и Совјетског Савеза.

Молимо скупштину да прими овај извјештај и дадне разрешницу старој Управи.

ЗА
ДРУШТВО ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ЦРНЕ ГОРЕ И СССР
С Е К Р Е Т А Р,
/Михаило Чукић⁷⁹/

8 Телеграми, позивнице

Телеграм Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР ВОКС-у и предсједнику Московског совјета поводом 800-годишњице Москве⁸⁰

Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом упућује Вам срдачне честитке поводом 800-годишњице Москве – највећег политичког и културног центра велике социјалистичке земље.

Социјалистичка Москва није само симбол непобједивости и моћи Совјетског Савеза – она је и симбол истинске демократије, културе и науке који зрачи пут читавом човјечанству и идејама Лењина и Стаљина.

Живјела славна Москва, неугасиви огањ културе и прогреса!

Живио Совјетски Савез и његов генијални вођа Јосиф Висарионович Стаљин!

⁷⁹ Био је у саставу управе Друштва априла 1947 – децембра 1948, а поново је изабран за једног од секретара Друштва, заједно са Ратком Ђуровићем, за наредни период. Видјети напомену 47.

⁸⁰ *Побједа*, 10. септембар 1947, 3.

**Телеграм Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР
ВОКС-у поводом 30-годишњице Октобарске револуције⁸¹**

Друштво за културну сарадњу Црне Горе са СССР упућује Вам најсрдачније братске поздраве и честитке поводом 30-годишњице Велике октобарске социјалистичке револуције.

Октобарска револуција је највећи, најславнији догађај совјетских народа и свега напредног човјечанства, а њено чедо – Савез Совјетских Социјалистичких Република био је и остао најчвршћи бедем мира и демократије, заштитник слободе и поборник независности свих народа, неисцрпно врело и расадник истинске науке, културе и општечовјечанског прогреса.

Совјетски Савез и његова херојска Совјетска армија спасили су човјечанство од фашистичког ропства, а свјетску културу од уништења. Совјетски Савез је данас најбоља гаранција слободе и независности словенских народа, као и срећније будућности читавог напредног човјечанства.

Живјела 30-годишњица Велике октобарске социјалистичке револуције и прва отаџбина социјализма Совјетски Савез!

Живио велики вођ и учитељ совјетских народа генералисимус Стаљин!

**Телеграм Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР
упућен ВОКС-у са Годишње скупштине Друштва⁸²**

ВОКС-у МОСКВА СССР

Са годишње скупштине Друштва за културну сарадњу Црна Гора СССР шаљемо Вам пламене поздраве, поздрављајући преко вас руководећу снагу борбе за чврсти мир и народну демократију – славни Совјетски Савез и његовог генијалног вођу друга Стаљина.

Културна сарадња наших народа са Совјетским Савезом ствара у новој Југославији тип новог човјека који ликвидира са предрасудама старог свијета и ступа на пут социјалистичког препорода.

Живио Совјетски Савез бранилац мира и међународне безбједности!

Живио генијални Стаљин, вођ и учитељ напредног човјечанства!

Друштво за културну сарадњу Црна Гора СССР

⁸¹ *Побједа*, 11. новембар 1947, 6.

⁸² АИИЦГ, ф. 199. Датум није уписан. Вјероватно са годишње скупштине одржане на Цетињу у децембру 1948. Уп.: „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 14. децембар 1948, 2.

**Телеграм упућен Друштву за културну сарадњу Југославије са
СССР са Годишње скупштине Друштва⁸³**

Друштву за културну сарадњу Југославија СССР

Београд

Са годишње скупштине Друштва за културну сарадњу Црна Гора СССР шаљемо Вам топле другарске поздраве изјављујући да ћемо уз Вашу помоћ преносити на најшире масе народа културу Совјетског Савеза – земље која нам је и у борби и у изградњи била узор.

Живјело Друштво за културну сарадњу Југославија СССР!

Живјело неразрушиво братство народа ФНРЈ и СССР цементирано племенитом крвљу непобједиве Совјетске Армије и Југословенске Армије!

Живјела КПЈ на челу са другом Титом, организатором побједе и изградње ФНРЈ!

Друштво за културну сарадњу Црна Гора СССР

**Образац позивнице за одржавање предавања на
Народном универзитету⁸⁴**

ДРУШТВО ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ

ЦРНЕ ГОРЕ СА СССР

Број _____

Цетиње, _____ 194_____ г.

Бр. чековног рачуна 92–902000

Његошева бр. 5

Другу:

Цетиње

Молите се да припремите предавање

..... приликом дана

..... које ће Друштво за културну сарадњу
Црне Горе са СССР приредити на градском Народном Универзитету.

⁸³ АИИЦГ, ф. 199. Датум није уписан. Вјероватно са годишње скупштине одржане на Цетињу у децембру 1948. Уп.: „На Цетињу је одржана годишња скупштина Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР“, *Побједа*, 14. децембар 1948, 2.

⁸⁴ АИИЦГ, ф. 199.

Литературу за предавање можете добити у библиотеци нашег Друштва.

Предавање треба откуцати на писаћој машини и један примјерак предати благовремено Друштву да би га Друштво могло послати одборима на терену.

Смрт фашизму – Слобода народу!

П.[от]претсједник,
(Нико С. Мартиновић⁸⁵)

**Сугестија о потреби обиљежавања датума из календара
културно-политичке историје СССР-а⁸⁶**

ДРУШТВО ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ

ЦРНЕ ГОРЕ СА СССР

Број _____

Цетиње, 194 ____ г.

Бр. чековног рачуна 92–902000

Његошева бр. 5

.....

Шаљемо Вам календар датума културно-политичке историје СССР-а па Вас молимо да приликом тих дана посветите мало простора или организовати предавање, наравно по важности истих, тим датумама. Уколико Вам буде потребна литература обратите се нашем Друштву. Надамо се да ћете ову сугестију прихватити.

Смрт фашизму – Слобода народу!

П.[от]претсједник,
(Нико С. Мартиновић)

⁸⁵ Нико С. Мартиновић (1914–1975), правник, историчар, академик. За потпредсједника Друштва изабран је у децембру 1948.

⁸⁶ АИИЦГ, ф. 199.

9

Резолуција Друштва за културну сарадњу Црне Горе са СССР-ом поводом напада Информбироа на партијско и политичко руководство Југославије

ДРУШТВО ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ЦРНЕ ГОРЕ СА СССР
ДОНИЈЕЛО ЈЕ РЕЗОЛУЦИЈУ ПОВОДОМ КЛЕВЕТНИЧКЕ
КАМПАЊЕ ПРОТИВ НАШЕ ЗЕМЉЕ⁸⁷

(...)

Друштво за културну сарадњу Црна Гора – СССР, које је основано на иницијативу наше Партије и преко којег наша Партија развија у нашем народу љубав према култури СССР, од појаве Резолуције Информбироа није могло да у потпуности оствари свој план рада, јер се културне конвенције наше државе са земљама народне демократије и СССР примјењују само са наше стране.

Као што је током Ослободилачког рата вјера у Совјетски Савез и снагу наших народа била истовремено вјера у побједу нашег црногорског народа, тако и данас, у ери наше борбе за изградњу социјализма, љубав према совјетској култури и њено упознавање претставља један од основа наше борбе за наш социјалистички културни преображај. И док Друштво за културну сарадњу Црне Горе са Совјетским Савезом развија широку дјелатност на упознавању културе совјетских народа, дотле партије потписнице Резолуције Информбироа – земље народне демократије и Совјетски Савез – ометају, па и прекидају с нама готово сваку културну сарадњу. Док се у нашој земљи приказују совјетски филмови, као и филмови земаља народне демократије, док се код нас у великом броју преводи литература са руског, шири совјетска штампа, организују курсеви руског језика итд., дотле се у земљама народне демократије и у Совјетском Савезу не само забрањује наша штампа, наши филмови, скидају са репертоара позоришна дјела наших писаца, већ се омаловавава наше учешће у великом Ослободилачком рату, прећуткује се наша борба за мир, успјеси наших народа на свим пољима дјелатности, једном ријечју жели се претставити као да Југославија чак и не постоји.

За овакво стање једностране културне сарадње није кривица до наших народа и нашег руководства, већ до оних који не прихватају нашу сарадњу и који од појаве Резолуције Информбироа нијесу ништа урадили да упознају своје народе са културним тековинама наших народа. Ми сматрамо да би од Доситеја, Прешерна, Његоша, Вука Караџића

⁸⁷ *Побједа*, 7. мај 1949, 1.

и других класика наше књижевности, преко Руђера Бошковића, Тесле и других класика наше науке, па до наших савремених књижевника и научника – културни радници земаља народне демократије и СССР имали са чим упознати своје народе.

Ми сматрамо да је такав став према културним тековинама наше земље саставни дио кампање којој је циљ да онемогући изградњу социјализма у нашој земљи.

Осуђујући клеветничку кампању Информбироа као штетну за међународни напредни покрет, Друштво за културну сарадњу Црна Гора-СССР и сви културни радници Црне Горе и даље ће популарисати тековине совјетске културе, свјесни да то јача социјалистички фронт у свијету, јер нас је тако учила и учи наша славна Партија и друг Тито.

Остајемо непоколебљиво уз нашу славну Партију, њен херојски Централни комитет и највећег сина наше Партије и наших народа друга Тита, јер смо сигурни да једино под њиховим руководством наш црногорски народ, у заједници са осталим братским народима Југославије, може изградити социјализам, као што је једино под њиховим руководством могао извојевати своје потпуно ослобођење, убијеђени да само под њиховим руководством наша земља може и даље бити сигурна претстража мира и социјализма у овом дијелу Европе.

Ljubomir Z. POPOVIĆ

SOME CONTENT FROM THE HISTORY OF THE SOCIETY FOR CULTURAL COOPERATION OF MONTENEGRO WITH THE USSR 1945-1949.

Summary

The Society for Cultural Cooperation of Montenegro with the USSR was founded on May 20, 1945 in Cetinje. The Society carried out its tasks through sections, namely: lectures, exhibitions, concerts, performances, Russian language courses, translation work and organizing a library. In the period for which the report is submitted, the Society achieved the best results by holding lectures and organizing exhibitions, while the results were more modest when it came to forming a library fund and implementing Russian language courses. In order to work more efficiently and successfully in the Society's Management, there was a need for a professional secretary and hiring a larger number of technical staff. The problem of lack of space for the reading room was evident. Work plans were usually drawn up for a three-month and six-month period, and were sent to the committees in

the field with accompanying instructions for their implementation. The Society's management forwarded to the committees the materials it received from the Federal Society: exhibitions, books, magazines, newspapers. The management copied some of the lectures and sent them as such to the committees, and a calendar of important dates was drawn up to which, according to possibilities, attention should be paid (Appendix 5). There was a noticeable imbalance in the work of the committees in the field, which themselves faced problems in implementing the planned activities. At the end of 1948, there were a total of 14 committees, while the number of members reached 2,100 individual and 22 collective members. It was noted that only the committees in Kotor and Herceg-Novi had their own premises. Some committees were more active than others. Insufficient records and statistics, along with the lack of regularity in submitting reports on their work to the Society's Management, are common features of the work of the committees in the period covered by the report. The committees were advised to maintain as close a connection as possible with the Society's Management in Cetinje. Although due to the aforementioned shortcoming – the failure to submit regular reports by some committees – it was not possible to present the entire work of the Society in the report, this document (together with the other contributions we present here) is nevertheless an important testimony to the functioning of this organization, once considered “the most important cultural society” in Montenegro.